

Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διεθνής & Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση & Πολιτική»

Διπλωματική Εργασία

Η Ισλαμιστική Τρομοκρατία ως Απειλή για τη Δύση

Φούκας Οικονομόπουλος Χρήστος

A.M.: 201322

Αθήνα, Ιανουάριος 2023

Επιβλέπων Καθηγητής
Τσάκωνας Παναγιώτης

Εικόνα εξωφύλλου

© Prazis Images / Adobe Stock

Υπεύθυνη Δήλωση

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία έχει συγγραφεί από εμένα προσωπικά και δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό.

Οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνησή της αναφέρονται στο σύνολό τους, δίνοντας πλήρεις αναφορές στους συγγραφείς, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν από το Διαδίκτυο.

Σε κάθε περίπτωση, αναληθούς ή ανακριβούς δήλωσης, υπόκειμαι στις συνέπειες που προβλέπονται στον Κανονισμό Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος καθώς και στις διατάξεις που προβλέπει η Ελληνική και Κοινοτική Νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ο Δηλών

Φούκας Οικονομόπουλος Χρήστος

Συντομογραφίες

11/09 Τρομοκρατικές επιθέσεις 11 Σεπτεμβρίου 2001 εναντίον ΗΠΑ

Ελληνικά ακρωνύμια

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΒ	Ηνωμένο Βασίλειο
ΗΕ	Ηνωμένα Έθνη
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΚΜ	Κράτος Μέλος [της ΕΕ]
ΜΑ	Μέση Ανατολή
ΜΚΔ	Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΠΠ	Παγκόσμιος Πόλεμος

Αγγλικά ακρωνύμια

DHS	Department of Homeland Security
GDP	Gross Domestic Product
GTD	Global Terrorism Database
ISI	Islamic State of Iraq
ISIL	Islamic State of Iraq and the Levant
ISIS	Islamic State of Iraq and Syria
TMT	Terror Management Theory
VSL	Value of a Statistical Life

Περίληψη

Η Δύση, ως σύνολο πολιτικά, οικονομικά και πολιτισμικά ομοιογενών κρατών, με επίκεντρο την ΕΕ και τις ΗΠΑ, αντιμετωπίζει μία σημαντικότερη απειλή, η οποία στοχεύει τα θεμέλια του αξιακού της κώδικα, ακόμα και την ίδια την ύπαρξή της, ως μοντέλου παγκόσμιας διακυβέρνησης. Το ισλαμικό τζιχαντιστικό κίνημα, που, εν πολλοίς, προσδιορίζεται από την αντίθεσή του προς τη Δύση, έθεσε υπό αμφισβήτηση την κυριαρχία του Δυτικού κόσμου και κλόνησε το αίσθημα ασφαλείας που απολάμβανε. Η ισλαμιστική τρομοκρατία εξαπέλυσε προσεκτικά μελετημένες και εντυπωσιακές επιθέσεις εναντίον της δαιμονοποιημένης Δύσης, στοχεύοντας τα σύμβολα ισχύος της, θέλοντας να περάσει το μήνυμα ότι πλέον κανείς δεν είναι ασφαλής. Με αρχή την 11/09/2001, τη μεγαλύτερη επίθεση ισλαμιστών τρομοκρατών που έπληξε τη Δύση και συμβατικό τέλος την επικράτηση των δυνάμεων της Δύσης έναντι του Ισλαμικού Χαλιφάτου το 2019, οριοθετείται μία περίοδος έξαρσης της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, που κυριαρχείται από τη δράση των δύο κυριότερων εκφραστών της, των οργανώσεων της al-Qaeda και του ISIS. Εξετάζεται το πραγματικό μέγεθος της τρομοκρατικής απειλής για τη Δύση, μέσω της καταγραφής των επιθέσεων και των θυμάτων, καθώς και του οικονομικού κόστους, για την ανωτέρω χρονική περίοδο. Επιχειρείται η διερεύνηση της αναντιστοιχίας της πραγματικής απειλής με την προσλαμβανόμενη, από τη Δύση. Καταγράφεται η ανησυχία της κοινής γνώμης, μελετώνται οι μηχανισμοί διαμόρφωσης της πρόσληψης της απειλής, καθώς και οι μέθοδοι που εφαρμόζουν, οι ίδιοι οι τρομοκράτες, για τη διαμόρφωση της πρόσληψης.

Λέξεις κλειδιά: Δύση, ΕΕ, ΗΠΑ, ισλαμιστική τρομοκρατία, πρόσληψη απειλής, τρομοκρατικές επιθέσεις, Οξιντενταλισμός, ISIS, al-Qaeda, ΜΜΕ, φόβος, οικονομικό κόστος, ανθρώπινες απώλειες, jihad, 11/09

Abstract

The West, as a group of politically, economically and culturally homogeneous states, centered on the EU and the USA, faces a major threat, which targets the foundations of its value code, even its very existence, as a model of global governance. The Islamic jihadist movement, largely defined by its opposition to the West, challenged the dominance of the Western world and shook the sense of security it enjoyed. Islamist terrorism has launched carefully planned and spectacular attacks against the demonized West, targeting its symbols of power, wanting to send the message that no one is safe anymore. Beginning from 11/09/2001, the largest attack by Islamists terrorists to hit the West and ending conventionally with the dominance of Western powers over the Islamic Caliphate in 2019, a rising period of Islamic terrorism is defined, dominated by the action of its two main representatives, meaning the organizations of al-Qaeda and ISIS. The true magnitude of the terrorist threat against the West is examined, through the recording of attacks and casualties, as well as the economic cost, for the above-mentioned time period. An attempt is made to investigate the discrepancy between the real threat and the perceived one by the West. The concern of public opinion is recorded, the mechanisms shaping the perception of the threat are studied, as well as the methods applied by the terrorists themselves to shape the perception.

Keywords: West, EU, USA, islamic terrorism, threat perception, terrorist attacks, occidentalism, ISIS, al-Qaeda, media, terror, economic cost, human losses, jihad, 11/09

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Εισαγωγή.....	9-18
1.1. Δύση	9-14
1.2. Ισλαμιστική τρομοκρατία	14-18
2. Πραγματική απειλή	18-26
2.1. Ανθρώπινες απώλειες	18-21
2.2. Οικονομικό κόστος.....	21-26
3. Η πρόσληψη της απειλής από τη Δύση	26-39
3.1. Κοινή γνώμη	26-28
3.2. Διαμόρφωση της πρόσληψης.....	29-35
3.3. Οι τρομοκράτες ως διαμορφωτές της πρόσληψης.....	36-39
Συμπεράσματα	39-42
Βιβλιογραφία.....	43-58
Παράρτημα	I-XIII

Κενή Σελίδα

1. Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση του φαινομένου της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, ως απειλής για τη Δύση. Ειδικότερα, η διερεύνηση της ασυμμετρίας μεταξύ της πραγματικής και της προσλαμβανόμενης απειλής, από τις κοινωνίες της Δύσης, οι οποίες αποτελούν και τον κύριο στόχο της τρομοκράτησης. Ο δυσανάλογα μεγάλος φόβος που προκαλείται, φαίνεται να επιβεβαιώνει την ταύτιση του όρου «τρομοκρατία» με την πραγματική του λειτουργία, δηλαδή τη δημιουργία και διασπορά φόβου στη μαζική συνείδηση, δυσανάλογα μεγαλύτερου σε σχέση με το αντικειμενικό μέγεθος της απειλής.

Εισαγωγικά, κρίνεται αναγκαία η οριοθέτηση των εννοιών της Δύσης και της ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Καθώς και η περιγραφή των παραμέτρων του χρονικού πλαισίου, βάσει του οποίου οριοθετείται η παρούσα μελέτη.

Ακολούθως, επιχειρείται η περιγραφή της πραγματικής απειλής που αποτελεί η ισλαμιστική τρομοκρατία για τη Δύση, μέσα από την παράθεση ποσοτικών δεδομένων, αναφορικά με τις επιθέσεις και τις ανθρώπινες απώλειες. Καταγράφεται δε, η σύγκριση των ανωτέρω δεδομένων σε σχέση με την παγκόσμια διάσταση του φαινομένου, καθώς και η αντιπαραβολή των πιθανοτήτων απώλειας ανθρώπινης ζωής, εξαιτίας του φαινομένου, συγκριτικά με άλλα θανατηφόρα αίτια. Η περιγραφή της πραγματικής διάστασης της απειλής ολοκληρώνεται με τον υπολογισμό του οικονομικού αντικτύπου του φαινομένου στη Δύση.

Τέλος, επιχειρείται η αποτύπωση του τρόπου πρόσληψης της απειλής από τη Δύση. Αρχικώς, καταγράφεται ο τρόπος της πρόσληψης από την κοινή γνώμη. Εν συνεχεία, προσεγγίζονται θεωρητικά και περιγράφονται οι μηχανισμοί διαμόρφωσης της πρόσληψης, καθώς και το πώς, οι ίδιοι οι τρομοκράτες ενεργούν, ως διαμορφωτές της πρόσληψης της απειλής, που συνιστά η δράση τους για τη Δύση.

1.1. Δύση

Η έννοια της «Δύσης»¹ είναι αρκετά δύσκολο να οριστεί (Hansen, 2017, p.280). Ιστορικά η Δύση ταυτίζεται με την Ευρώπη. Με την εγκατάσταση των Ευρωπαίων ανά τον κόσμο, ο Ευρωπαϊκός ή Δυτικός πολιτισμός εξαπλώθηκε, μέσω του αποικισμού

¹ Σύμφωνα με τον Bonnett (2004, p.4), η Δύση αναγράφεται με κεφαλαίο, όταν αναφέρεται σε πολιτιστικό και πολιτικό όρο. Αυτή η διατύπωση θα ακολουθηθεί και στην παρούσα μελέτη.

στον νέο κόσμο, στην Αυστραλία, στις ΗΠΑ και στον Καναδά. Επομένως, ο όρος Δύση απώλεσε τη γεωγραφική του εστίαση και έγινε πιο πολύπλοκος και συμπεριληπτικός (Lamb & Robertson-Snape, 2017).

Ο όρος Δύση, αναφέρεται σε μία ομάδα κρατών της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής (Jones, 2018), συμπεριλαμβανομένης και της Αυστραλίας, τα οποία μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά, είναι στενά συνδεδεμένα, διαθέτουν σημαντικές στρατιωτικές δυνατότητες, μεγάλη οικονομική δύναμη, ισχυρό πολιτισμικό αποτύπωμα (Herborth & Hellmann, 2017, p.1), προηγμένη φιλελεύθερη δημοκρατία, οικονομία της αγοράς και κοσμικές κοινωνίες (Herborth & Hellmann, 2017, p.2), και χαρακτηρίζονται από αξίες, όπως η ελευθερία, ο ατομικισμός, ο φιλελευθερισμός, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η Χριστιανική παράδοση (Hellmann, 2017, p.233).

Η ενσωμάτωση των ΗΠΑ και της Δυτικής Ευρώπης σε έναν κοινό Δυτικό πολιτισμό, ολοκληρώθηκε τον 20^ο αιώνα και ειδικά μετά τον 2^ο ΠΠ (Stearns, 2003, p.117). Η Δύση, εν πολλοίς, ταυτίζεται με την ιδέα της ύπαρξης μίας διατλαντικής κοινότητας αξιών (Weber, 2017, p.181). Αποτελεί ένα μεγάλο καθεστώς «εμείς», το οποίο δομείται μέσα από τον συνδυασμό μικρότερων-πιο συγκεκριμένων καθεστώτων του «εμείς», όπως οι εθνικές και περιφερειακές οντότητες της Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής (Hansen, 2017, pp.289-290).

Η αντίληψη του 19^{ου} αιώνα περί πολιτισμού και η πεποίθηση ότι η ανθρωπότητα αποτελείται από διαφορετικούς πολιτισμούς, αποτέλεσαν προϋπόθεση για την ανάδειξη της αυτόνομης ιδέας της Δύσης, πέρα από τη Χριστιανοσύνη² (Weber, 2017, p.181). Ο πολιτισμός που στο παρελθόν αναφερόταν, ως Χριστιανοσύνη, έχει περάσει από διαδικασίες αναμόρφωσης και εκκοσμίκευσης και είναι πλέον γνωστός, κυρίως, ως Δύση. Αντιθέτως, ο Ισλαμικός κόσμος ή, όπως οι Μουσουλμάνοι τον αποκαλούν, «Οίκος του Ισλάμ», προσδιορίζεται, ακόμα και σήμερα, με το ίδιο όνομα, παρά τις περιφερειακές, εθνικές και σεκταριστικές υποδιαίρεσεις (Lewis, 1993, p.vii).

Η Δύση προσδιορίζεται με την οριοθέτηση διακριτών πολιτικών και κοινωνικών χώρων και νοηματοδοτείται σε αντίθεση με τα υπόλοιπα, εκείνα που δεν είναι Δύση

² Η Δύση, όπως ορίζεται στην παρούσα μελέτη (βλ. σ.14), παραμένει Χριστιανική. Σχεδόν τα δύο τρίτα των πολιτών της είναι Χριστιανοί (μόλις 3,5% Μουσουλμάνοι), επιπλέον, ο Χριστιανισμός αποτελεί και την πλειοψηφούσα θρησκεία στο σύνολο των κρατών της (Pew Research Center, 2015a), βλ. Παράρτημα, σ.1.

(Hall, 1995, p.278), πχ. την Ανατολή ή την Ισλαμική παράδοση (Lamb & Robertson-Snape, 2017).

Ο Χάντινγκτον (2001), αναφέρεται σε μία νέα εποχή, όπου ο παγκόσμιος πολιτικός ανταγωνισμός, αντικαθίσταται από τον ανταγωνισμό μεταξύ πολιτισμών. Μάλιστα, προσδίδει ιδιαίτερη έμφαση στην αντίθεση Ισλάμ και Δύσης και στην ενδεχόμενη σύγκρουση των δύο (Χάντινγκτον, 2001, σ.241-242, 250). Η ανωτέρω θεωρία, συνέχισε, σχεδόν ακέραιο, το ψυχροπολεμικό αφήγημα της απειλούμενης Δύσης. Η διπολικότητα αντικαταστάθηκε από την πολυπολικότητα των πολιτισμών, ενώ η κεντρικότητα της σχέσης ΗΠΑ-Ευρώπης, παρέμεινε अपαράλλακτη (Jackson, 2017, p.97).

Η παγκοσμιοποίηση και η δυτικοποίηση αποτελούν, εν πολλοίς, έννοιες ταυτόσημες. Η Δύση διαθέτει δυσανάλογα μεγάλο μερίδιο στην παγκόσμια οικονομία και διατηρεί το ουσιαστικό μονοπώλιο στη σύγχρονη παγκόσμια κουλτούρα, με έμφαση στην επιστήμη, στην κοσμικότητα και στο καταναλωτικό μοντέλο (Stearns, 2003, p.127).

Η ισχύς της Δύσης στο παγκόσμιο σύστημα, αντανακλάται στο γεγονός ότι τρεις από τις πέντε μόνιμες θέσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ καταλαμβάνονται από Δυτικές χώρες, και στο ότι κυριαρχεί σε οργανισμούς, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ (Stearns, 2003, p.124).

Η διαχρονική κυριαρχία της Δύσης, θεωρείται δεδομένη, και ως εκ τούτου, στον ιστορικό και πολιτικό διάλογο, δίδεται συχνά έμφαση στο ότι η Δύση δρα, ενώ η μη-Δύση, απλώς, αντιδρά (Bonnett, 2004, p.1).

Σε πολλές περιπτώσεις, είναι οι ιδέες των μη-Δυτικών εκείνες που προσδιορίζουν το περιεχόμενο της έννοιας της Δύσης (Bonnett, 2004, p.2). Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι στα κείμενα σημαντικών θεωρητικών του ισλαμικού ριζοσπαστισμού διαπιστώνεται η ύπαρξη ενός μοντέλου στο οποίο η Δύση περιγράφεται, ως δυστοπία και το καθαρό Ισλάμ, ως μοναδική εναλλακτική έναντι αυτής (Bonnett, 2004, pp.143-161).

Ο οξιντενταλισμός³, σύμφωνα με τους Buruma & Margalit (2004, p.5), αποτελεί την αποανθρωποποίηση στην οπτική με την οποία αντιμετωπίζουν τη Δύση οι εχθροί της.

³ Προτιμάται η συγκεκριμένη απόδοση του occidentalism στα Ελληνικά, την οποία χρησιμοποιεί και ο Αρέτοφ (2014) και βρίσκεται σε αντιστοιχία με τον καθιερωμένο στα Ελληνικά όρο «οριενταλισμός»

Η σύγχρονη βιβλιογραφία που ασχολείται με το συγκεκριμένο φαινόμενο, καταδεικνύει ότι δεν είναι, μόνο, η Δύση που κατασκευάζει εικόνες της Ανατολής, προκειμένου να αυτό-προσδιορίζεται, αλλά και οι «άλλοι» χρησιμοποιούν τη Δύση, προκειμένου να δομήσουν τη δική τους ταυτότητα (Waever, 2017, p.51).

Ο οξιντενταλισμός είναι εξίσου μειωτικός με τον οριενταλισμό⁴, του οποίου αποτελεί την αντίστροφη οπτική (Buruma & Margalit, 2004, p.10). Όταν θεμελιώνεται η πεποίθηση ότι οι άλλοι, οι αντίπαλοι, είναι λιγότερο άνθρωποι, δημιουργείται μία επαναστατική δυναμική, που εν τέλει, οδηγεί στην καταστροφή ανθρωπίνων όντων (Buruma & Margalit, 2004, p.11).

Η ισλαμιστική τρομοκρατία εμφανίστηκε έντονα στο προσκήνιο το 2001, με τις επιθέσεις της 11/09.⁵ Η al-Qaeda στόχευσε τα σύμβολα της Δυτικής οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος, δηλαδή το Διεθνές Κέντρο Εμπορίου και το Πεντάγωνο. Τα κίνητρα, μεταξύ άλλων, ήταν η αντίθεση των τρομοκρατών στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, καθώς και η αντίθεσή τους στην πολιτισμική και οικονομική παγκοσμιοποίηση (Stearns, 2003, p.127).

Οι ισλαμιστές τρομοκράτες επέλεξαν προσεκτικά, και όχι τυχαία, τους Δίδυμους Πύργους, ως σύμβολο της ιερής τους εκδίκησης (Buruma & Margalit, 2004, p.21). Αποτέλεσαν κομμάτι του πολέμου τους εναντίον της Δύσης, με φυσικούς και μεταφυσικούς όρους. Μία πραγματική και ταυτόχρονα συμβολική επίθεση στις ΗΠΑ, αλλά και στη Δύση συνολικά (Buruma & Margalit, 2004, p.14).

[Y]πάρχουν γεγονότα που έλαβαν χώρα, μεγαλύτερα, σπουδαιότερα και πιο επικίνδυνα από [καθαυτή] την κατάρρευση των πύργων. Είναι το ότι ο Δυτικός πολιτισμός, ο οποίος στηρίζεται στην Αμερική, έχασε τις αξίες και την ελκυστικότητά του. Οι πελώριοι υλιστικοί πύργοι, που κηρύττουν την Ελευθερία, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Ισότητα, καταστράφηκαν. (bin Laden, 2001, όπως αναφέρεται στο Lawrence, 2005, p.112).

(ως απόδοση του orientalism), και όχι «δυτικισμός» που επιλέγει ο Έλληνας μεταφραστής του *Occidentalism: The West In the Eyes of its Enemies*, ο οποίος, σύμφωνα με τον Διαμαντίδη (2003, σ.78), παραπέμπει σε ιστορικο-φιλοσοφική ιδεολογική τάση του 19^{ου} αιώνα.

⁴ Όρος που εισηγήθηκε ο Edward Said, προκειμένου να περιγράψει την τεχνητή και εδραιωμένη οπτική των Δυτικών αναφορικά με την υπεροχή της Δύσης έναντι της Ανατολής (Rai, 2018).

⁵ Βλ. Παράρτημα, σ.ΧΙ.

Ως επίθεση στον Δυτικό πολιτισμό αντιλαμβάνονται την 11/09 και ορισμένοι υψηλόβαθμοι Αμερικανοί αξιωματούχοι (Guzzini, 2017, pp.27-28). Σύμφωνα με τον τότε Πρόεδρο Bush, οι τρομοκράτες επιτέθηκαν στις ΗΠΑ, διότι μισούν τις ελευθερίες που αυτές πρεσβεύουν, τις παγκόσμιες αξίες που πρεσβεύει η αμερικανική κοινωνία (Jackson, 2017, p.84).

Σύμφωνα με τον Choueiri (2010, p.157): «Ο ισλαμικός ριζοσπαστισμός αποτελεί ένα πολιτικό-πολιτισμικό κίνημα που βασίζεται στην ποιοτική αντίθεση μεταξύ του Δυτικού πολιτισμού και της θρησκείας του Ισλάμ.». Ορισμένα χαρακτηριστικά της Δύσης, όπως ο υλισμός, η κοσμικότητα, η σεξουαλική απελευθέρωση και η θέση των γυναικών, οδηγούν στο να εκλαμβάνεται η Δύση, από την οξιντενταλιστική οπτική των φανατικών ισλαμιστών, ως μια νέα jahiliyya⁶ (Buruma & Margalit, 2004, pp.101-106). Ενώ το Ισλάμ παραδοσιακά εξασφαλίζει μία ανοχή στις θρησκείες των Γραφών (Ruthven & Nanji, 2004, p.10), η ανωτέρω πρόσληψη της σύγχρονης Δύσης, χαράσσει μία διαχωριστική γραμμή, με μανιχαϊστικούς όρους, ανάμεσα στο ανθρώπινο και το ζώδες, τους πιστούς και το απόλυτο κακό, δικαιολογώντας έναν ιερό πόλεμο (Buruma & Margalit, 2004, pp.101-102).

Οι επιθέσεις της 11/09 έθεσαν τις ΗΠΑ, τη μοναδική, τότε, υπερδύναμη και σύμβολο των Δυτικών αξιών, αντιμέτωπες με ένα πλήθος εξαγριωμένων πολιτών, κρατών του Μουσουλμανικού και του ευρύτερου Τρίτου Κόσμου, οι οποίοι και χαιρέτισαν τις επιθέσεις (Friedman, 2001). Με αυτόν τον τρόπο, οι ισλαμιστές τρομοκράτες κατάφεραν να οικειοποιηθούν το πλήθος των φωνών των μη-Δυτικών «υπολοίπων» (Herborth, 2017, p.137). Άλλωστε, έναντι της υποτιθέμενης παρακμιακής κουλτούρας που πρεσβεύει η Δύση, τάσσεται και, εν πολλοίς, αυτοκαθορίζεται, σημαντικό μέρος του Ισλαμικού κόσμου (Jones, 2018).

Οι επιθέσεις της 11/09 εξελήφθησαν, ως υπαρξιακή απειλή, όχι μόνο για τις ΗΠΑ, αλλά και για τη Δύση συνολικά, προκαλώντας ανησυχία για ανάλογα μελλοντικά κτυπήματα (Herborth, 2017, p.148). Έπληξαν σημαντικά την αυτό-εικόνα των Δυτικών κοινωνιών και σήμαναν την απαρχή μίας νέας απειλής, η οποία δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με συμβατικά μέσα (Herborth, 2017, p.138). Οι τρομοκρατικές

⁶ Ισλαμικός όρος, που αναφέρεται στην προ-ισλαμική περίοδο, στην άγνοια του Ισλάμ και του μονοθεισμού εν γένει. Συνδέεται με την ειδωλολατρία, με μία βάρβαρη και ζώδη κατάσταση της κοινωνίας (Buruma & Margalit, 2004, pp.105-106, Esposito, 2003, p.154, Lawrence, 2005, p.16).

επιθέσεις στη Μαδρίτη⁷, που ακολούθησαν σύντομα, έφεραν την ΕΕ αντιμέτωπη με το γεγονός ότι αντίπαλος των ισλαμιστών τρομοκρατών είναι το σύνολο, πλέον, της Δύσης, και όχι μόνο οι ΗΠΑ (Rorty, 2004).

Για την παρούσα μελέτη, ως χώρες που αποτελούν τη Δύση, εξετάζονται τα 28 ΚΜ της ΕΕ,⁸ οι ΗΠΑ, η Νορβηγία, η Ελβετία, ο Καναδάς και η Αυστραλία, ακολουθώντας το μοντέλο που προτείνει η Rokalova (2020, p.4).

1.2. Ισλαμιστική τρομοκρατία

Η ισλαμιστική τρομοκρατία, αποτελεί φαινόμενο με τεράστιο εύρος. Ως προς τον χρόνο, εκτείνεται από τους Ασσασίνους του 11^{ου} αιώνα, έως τις μέρες μας (Taylor & Gautron, 2015, pp.33-34). Ως προς τον χώρο, στη σύγχρονη εποχή, διαθέτει, κυριολεκτικά, παγκόσμιο χαρακτήρα (Reynie, 2019, p.26).

Συνδέεται με το Ισλάμ, τη δεύτερη πολυπληθέστερη θρησκεία (Pew Research Center, 2015b, p.70), και τις περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής (Reynie, 2021, p.25),⁹ περιοχές από τις οποίες ξεκίνησε και στις οποίες αναπτύχθηκε το Ισλάμ (Γιαννουλάτος, 2006, σ.103-138, 311-317).

Είναι ισλαμιστική,¹⁰ δηλαδή αποτελεί μία ακραία έκφραση του Ισλάμ, που επιδιώκει την πολιτική και κοινωνική αλλαγή, εμπνεόμενη από συγκεκριμένες ερμηνείες του, συχνά και με βίαια μέσα (Reynie 2019, p.8).

⁷ Βλ. Παράρτημα, σ.ΧΙ.

⁸ Το 2001, έτος έναρξης της υπό εξέταση περιόδου (βλ. σ.17), η ΕΕ αριθμούσε 15 ΚΜ: Αυστρία, Βέλγιο, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, ΗΒ, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Φινλανδία. Το 2004 εντάχθηκαν: Εσθονία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία, Τσεχία. Το 2007 εντάχθηκαν η Βουλγαρία και η Ρουμανία και το 2013 η Κροατία (Gabel, 2022). Τα 13 νέα ΚΜ της ΕΕ, θεωρούνται ως κράτη της Δύσης (και αναφέρονται ως ΕΕ συνολικά), ακόμα και πριν από την ημερομηνία της τυπικής ένταξής τους.

⁹ Στις περιοχές αυτές παρατηρείται η μεγαλύτερη συγκέντρωση μουσουλμανικών κρατών και η δεύτερη μεγαλύτερη συγκέντρωση μουσουλμανικών πληθυσμών (Pew Research Center, 2009, pp.6, 8).

¹⁰ Σύμφωνα με τον Sedgwick (2015, pp.39-40), οι έννοιες ισλαμισμός, σαλαφισμός και τζιχαντισμός, παρόλο που συχνά χρησιμοποιούνται εναλλακτικά, δεν διαθέτουν την ίδια σημασία. Ενώ όλες αφορούν στο Ισλάμ, και την επιδίωξη κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών με βάσει ερμηνείες του (πάντα με φονταμενταλιστικό προσανατολισμό), στις δύο πρώτες δεν προσδιορίζονται τα μέσα, που στον τζιχαντισμό είναι ξεκάθαρα βίαια. Επομένως, ο τελευταίος βρίσκεται εγγύτερα στην έννοια της τρομοκρατίας, χωρίς όμως να προσδιορίζει το πλαίσιο της χρήσης βίας. Βάσει των ανωτέρω, προσθέτοντας τον όρο τρομοκρατία στις τρεις έννοιες, τα μέσα και το πλαίσιο χρήσης τους προσδιορίζονται, και ως εκ τούτου μπορούν να χρησιμοποιηθούν εναλλακτικά.

Είναι τρομοκρατία, δηλαδή επιδιώκει την επίτευξη πολιτικών, κοινωνικών και θρησκευτικών στόχων, μέσω της παράνομης χρήσης βίας, του φόβου και του εξαναγκασμού (START, 2021b, pp.11-12).

Η ισλαμιστική τρομοκρατία εδράζεται στο ίδιο το Ισλάμ (Spencer, 2018). Η Ισλαμική πίστη, από την ίδρυση του δόγματος, υπήρξε παράλληλα και ένα σύστημα διακυβέρνησης (Lewis, 2011). Εστίαζε στη δημιουργία κοινότητας, στη διάκριση μεταξύ «πιστών» και «απίστων», στον πόλεμο και στην επέκταση (Lewis 2011, σ.189-190). Ο σεβασμός στην ιερότητα του Κορανίου και η προσκόλληση στην παράδοση, δεν επέτρεψαν ουσιαστικό εκσυγχρονισμό και προσαρμογές (Lewis 2011, σ.80-81).

Βασικές έννοιες του Ισλάμ, με κυριότερη τη jihad¹¹ (Γιαννουλάτος, 2006, σ.294-295), ιστορικές, πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές στον Μουσουλμανικό κόσμο (Halliday, 2010, σ.125-128), η παρακμή και η υποχώρησή του έναντι της Δύσης (Χάντινγκτον, 2001, σ.240-241), η υιοθέτηση του νεωτερισμού και της κοσμικότητας, καθώς και η δημιουργία μουσουλμανικών εθνικών κρατών, πάντα υπό Δυτική επιρροή, προσέφεραν ευνοϊκό υπόστρωμα για την άνθηση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας (Halliday, 2010, σ.130).

Κατά τον 20^ο αιώνα, θρησκευτικές ομάδες με φονταμενταλιστικό προσανατολισμό, και με στόχο κοινωνικές και θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις, δημιούργησαν το θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο αναπτύχθηκε η ισλαμιστική τρομοκρατία, προκρίνοντας αυτήν, ως βασική μέθοδο επαναστατικής δράσης (Νόιμαν, 2016, σ.55-58). Στη δεκαετία του 1990, η αντίδραση των Μουσουλμάνων εναντίον των κυβερνήσεων των κρατών τους (Cook, 2015, p.281), αλλά και ενάντια στη Δύση, απέκτησε τζιχαντιστικό-τρομοκρατικό και διεθνή χαρακτήρα (Gartenstein-Ross, 2015, p.337).

Πρωτοπόρος και κυρίαρχη οργάνωση της διεθνούς ισλαμιστικής τρομοκρατίας υπήρξε η al-Qaeda¹² (Klausen, 2021, pp.1-2). Ιδρύθηκε το 1988, από τον Osama bin Laden, με σκοπό την ενίσχυση της αφγανικής αντίστασης εναντίον της ΕΣΣΔ (Gartenstein-Ross,

¹¹ Το νόημα του όρου διαφέρει ανάλογα με το πλαίσιο. Χρησιμοποιούμενος, χωρίς θρησκευτικό περιεχόμενο, έχει νόημα ανάλογο της «σταυροφορίας». Σε θρησκευτικό πλαίσιο προστίθεται ο προσδιορισμός «Ισλαμική» ή «ιερή». Στη σύγχρονη εποχή, συχνά, χρησιμοποιείται από ισλαμιστές εξτρεμιστές, βλ. ανωτέρω «τζιχαντισμός» (Esposito, 2003, pp.159-160).

¹² Όνομα που παραπέμπει στη «βάση», το «θεμέλιο» (Βανδώρος, 2015, σ.196). Αποτελεί τη χαρακτηριστικότερη έκφανση του ισλαμικού φονταμενταλισμού, όρου που προέρχεται από το λατινικό «fundus», δηλαδή «θεμέλιο-βάση», και παραπέμπει σε μία προσπάθεια επιστροφής-αναβίωσης μίας προϋπάρχουσας συστατικής κατάστασης (Βανδώρος, 2015, σ.189).

2015, p.335). Μετά την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος στο Αφγανιστάν, η οργάνωση στράφηκε εναντίον της Δύσης, πραγματοποιώντας σειρά επιθέσεων εναντίον Δυτικών στόχων τη δεκαετία του 1990 (Roy, 2017, σ.34). Σημαντικότερη επιτυχία της οργάνωσης αποτέλεσε η 11/09, ενώ πραγματοποίησε και άλλες σημαντικές επιθέσεις τη δεκαετία του 2000.¹³ Υπό την πίεση των αντιτρομοκρατικών επιχειρήσεων της Δύσης (Klausen, 2021, pp.251-252), η δράση της σταδιακά ατόνησε (Byman, 2017), ενώ το 2011 και ο ίδιος ο bin Laden εξουδετερώθηκε από τις ΗΠΑ, με την αρχηγία να περνά στον, έως τότε, υπαρχηγό του, Ayman al-Zawahiri (Μπόση, 2018, σ.53-54). Ο τελευταίος ήταν λιγότερο χαρισματικός (Wright, 2016, p.320), εστίασε τη δράση της οργάνωσης περισσότερο στην περιοχή της ΜΑ και λιγότερο στον πόλεμο ενάντια στη Δύση (Klausen, 2021, pp.462-463), εντούτοις, η al-Qaeda δεν κατάφερε να εκμεταλλευτεί ευνοϊκές για το τζιχαντιστικό κίνημα γεωπολιτικές συγκυρίες, όπως η Αραβική Άνοιξη, και σταδιακά παρήκμασε (Νόιμαν, 2016, σ.76-78).

Στα μέσα της δεκαετίας του 2010, μέσα από τη μήτρα της al-Qaeda, αλλά και ενδοκρατικών συγκρούσεων στο Ιράκ και τη Συρία, γεννήθηκε το ISIS¹⁴ (Gartenstein-Ross, 2015, p.345). Η οργάνωση αυτή, έδωσε νέα, εδαφική και συμβολική διάσταση στην ισλαμιστική τρομοκρατία, διαθέτοντας επικράτεια και στρατό (Napoleoni, 2015). Επίσης, εκμεταλλεύτηκε ορισμένα βασικά σύμβολα της Ισλαμικής παράδοσης, όπως του Χαλιφάτου και του Χαλίφη (Lewis, 2011, σ.114). Στις 29/06/2014 ανακήρυξε την ίδρυση του Χαλιφάτου, δίδοντας τον τίτλο του Χαλίφη στον αρχηγό της οργάνωσης Abu Bakr al-Baghdadi (Ingram et al., 2020, p.161). Το ISIS, κήρυξε τον πόλεμο στη Δύση (Ingram et al., 2020, p.178), εξαπολύοντας πλήθος επιθέσεων εναντίον Δυτικών κρατών (Reynie, 2021, p.38). Ευθύνεται, μάλιστα, για 4 από τις μεγαλύτερες επιθέσεις που έπληξαν τη Δύση.¹⁵ Το 2014, οι ΗΠΑ μαζί με το σύνολο, σχεδόν, των κρατών της Δύσης,¹⁶ δημιούργησαν τη Διεθνή Συμμαχία Εναντίον του ISIS (Ingram et al., 2020,

¹³ Βλ. Παράρτημα, σ.ΧΙ.

¹⁴ Το όνομα της οργάνωσης άλλαξε στις διάφορες φάσεις της, σηματοδοτώντας, κυρίως, την περιοχή δράσης της (ISI, ISIL), αλλά και τον χαρακτήρα της (Islamic State/Χαλιφάτο στην τελευταία φάση). Παρόλα αυτά, για λόγους ευκολίας, και διότι ηχεί καλύτερα στην αγγλική γλώσσα, το όνομα ISIS επικράτησε (Napoleoni, 2015, σ.9-11, 14-15). Στην παρούσα μελέτη, για λόγους ομοιομορφίας και ευληπτότητας, χρησιμοποιείται η ενιαία ονομασία ISIS για όλες τις φάσεις της οργάνωσης· εναλλακτικά αναφέρεται ως Χαλιφάτο, από την ανακήρυξή του το 2014 και μετά.

¹⁵ Βλ. Παράρτημα, σ.ΧΙ.

¹⁶ Στη Συμμαχία συμμετέχουν το σύνολο των κρατών της Δύσης, πλην της Μάλτας και της Ελβετίας, καθώς και η ΕΕ (US Department of State, n.d.).

p.177), η οποία, μέσα από την ανάληψη στρατιωτικής δράσης, οδήγησε στην απώλεια του συνόλου των εδαφών του Χαλιφάτου, τον Μάρτιο του 2019 (Bureau of Counterterrorism, 2019, p.267). Το συντριπτικό κτύπημα στο ISIS επήλθε με την εξουδετέρωση του εμβληματικού αρχηγού του (Ingram et al., 2020, p.301), στο πλαίσιο στοχευμένης επιχείρησης του αμερικανικού στρατού, στις 27/10/2019 (Callimachi & Schmitt, 2019).

Η παρούσα μελέτη, εξετάζει το φαινόμενο της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, σε συνάρτηση πάντα με τη Δύση, αποκλειστικά για την περίοδο 11/09/2001-31/10/2019. Οι επιθέσεις της 11/09 αποτελούν σημείο καμπής (Laqueur & Wall, 2018, p.220, Rapoport, 2004, p.46), καθώς θεωρείται ότι ξεκινά μία νέα φάση της jihad εναντίον της Δύσης (Spencer, 2018, p.306), που σηματοδοτεί ένα νέο, διακριτό στάδιο της τρομοκρατίας (Chaliand & Blin, 2007, p.223). Τη συγκεκριμένη περίοδο, κορυφώνεται η δράση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας,¹⁷ η οποία ευθύνεται για την πλειοψηφία των θανάτων από τρομοκρατικές επιθέσεις στον κόσμο (Reynie 2019, p.67).

Η υπό εξέταση περίοδος, διακρίνεται σε δύο φάσεις. Την περίοδο απόλυτης κυριαρχίας της al-Qaeda (Hoffman & Reinares, 2014, p.630), στο πεδίο της διεθνούς ισλαμιστικής τρομοκρατίας, που ξεκινά από την 11/09 και ολοκληρώνεται την 29/06/2014, ημέρα ανακήρυξης του Χαλιφάτου από το ISIS, που σηματοδοτεί και την έναρξη της δεύτερης περιόδου, στην οποία κυριαρχεί το ISIS (Ingram et al., 2020, p.177), και τερματίζεται τον Οκτώβριο του 2019,¹⁸ με την εξουδετέρωση του al-Baghdadi, αρχηγού της οργάνωσης και πρώτου Χαλίφη.

Οι ανωτέρω οριοθετήσεις της περιόδου και των υποπεριόδων, έχουν συμβατικό χαρακτήρα. Η al-Qaeda υπήρχε και πριν από την 11/09, συνέχισε να υπάρχει και μετά το πέρας της περιόδου, το ίδιο και το ISIS.¹⁹ Βασίζονται σε ορισμένα σημεία ορόσημα

¹⁷ Σημειώνεται αύξηση του ποσοστού των επιθέσεων εναντίον της Δύσης, καθώς και των θυμάτων αυτής (βλ. Παράρτημα, σ.ΙΙ).

¹⁸ Η λήξη της περιόδου δεν ταυτίζεται με την ακριβή ημερομηνία εξουδετέρωσης του al-Baghdadi. Αφενός οι περίοδοι και οι υποπερίοδοι έχουν συμβατικό χαρακτήρα, αφετέρου η επίσημη επιβεβαίωση του θανάτου του αρχιτρομοκράτη, από το ISIS (με ό,τι αυτή συνεπάγεται για τη δράση μίας πολυπλόκαμης διεθνούς τρομοκρατικής οργάνωσης), έγινε στις 31/10 (Callimachi & Schmitt, 2019).

¹⁹ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα παρουσίαζε, η μελέτη της πρόσληψης της απειλής της ισλαμιστικής τρομοκρατίας από τη Δύση, μετά το πέρας της εξεταζόμενης περιόδου έξαρσης του φαινομένου, που ολοκληρώθηκε με την εξουδετέρωση της σημαντικής απειλής που αποτέλεσε για τη Δύση το ISIS.

για την ισλαμιστική τρομοκρατία, τη σχέση της με τη Δύση και τις δύο σημαντικότερες τρομοκρατικές οργανώσεις του τζιχαντιστικού κινήματος.

Τόσο η al-Qaeda, όσο και το ISIS, έχουν διακηρύξει,²⁰ ως βασικό εχθρό τη Δύση (Ingram et al., 2020, p.178, Migaux, 2007, p.322), και η τρομοκρατία τους έχει διεθνή χαρακτήρα (Reynie, 2021, pp.30, 34-35). Οι δύο οργανώσεις ευθύνονται για το μεγαλύτερο μέρος των θανάτων από ισλαμιστική τρομοκρατία στον κόσμο, διαχρονικά (Reynie, 2019, p.67). Ευθύνονται, επίσης, για τις 7 μεγαλύτερες τρομοκρατικές επιθέσεις που έπληξαν τη Δύση, καθώς και για πάνω από το 93% των θυμάτων της Δύσης από επιθέσεις ισλαμιστών τρομοκρατών.²¹

2. Πραγματική απειλή

2.1. Ανθρώπινες απώλειες

Στη Δύση, τα, περίπου, 18 έτη της υπό εξέταση περιόδου, υπήρξαν συνολικά 3.806 θύματα,²² ως αποτέλεσμα 174 επιθέσεων που πραγματοποίησαν οι ισλαμιστές τρομοκράτες (START, 2021a).²³ Η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων, σχεδόν 80%, προέρχονται από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου εναντίον των ΗΠΑ²⁴ (START, 2021a), που σηματοδοτούν και την αρχή της περιόδου που εξετάζεται. Έως το τέλος της περιόδου, στις ΗΠΑ, εκδηλώθηκαν ακόμα 34 επιθέσεις, με 106 θύματα συνολικά (START, 2021a).²⁵

Η 11/09 αποτελεί, με διαφορά, τη χειρότερη τρομοκρατική επίθεση στην ιστορία (Laqueur & Wall, 2018, p.220, Rapoport, 2004, p.46). Ο Lafree et al. (2015, p.125),

²⁰ Ο bin Laden (1998) κήρυξε jihad εναντίον της Δύσης: «Το να σκοτώσει τους Αμερικανούς και τους συμμάχους τους -πολίτες και στρατιωτικούς- αποτελεί υποχρεωτικό ατομικό καθήκον για κάθε Μουσουλμάνο, σε όλες της χώρες [...]» (όπως αναφέρεται στο Lawrence, 2005, p.61) και ο al-Adhni (2014), του ISIS: «Εφόσον μπορείτε να σκοτώσετε έναν άπιστο Αμερικανό ή Ευρωπαίο [...] ή έναν Αυστραλό, ή έναν Καναδό [...] σκοτώστε τον με οποιονδήποτε τρόπο [...]. Και όποιος είναι άπιστος [...] είναι νόμιμο [...] το αίμα του να χυθεί. Το αίμα του είναι σαν το αίμα ενός σκύλου.» (όπως αναφέρεται στο Ingram et al., 2020, p.185).

²¹ Βλ. Παράρτημα, σ.ΧΙ.

²² Δεν προσμετρώνται οι θάνατοι πολιτών χωρών της Δύσης από επιθέσεις ισλαμιστών τρομοκρατών, καθώς και οι επιθέσεις εναντίων στόχων Δυτικών συμφερόντων, που εκδηλώθηκαν στο έδαφος άλλων χωρών. Επιπλέον, στα θύματα δεν προσμετρώνται μόνον πολίτες με ιθαγένεια των υπό εξέταση Δυτικών χωρών.

²³ Δεν γίνεται ειδική αναφορά στους τραυματίες, διότι, εν αντιθέσει με τα θύματα, οι αριθμοί των τραυματισμένων που καταγράφονται στο START (2021a), στην GTD, δεν είναι αξιόπιστοι. Ως τραυματισμός καταγράφεται μία ευρεία τυπολογία καταστάσεων, διαφορετικής βαρύτητας, από την εισπνοή καπνού μέχρι την απώλεια άκρων (Lafree et al., 2015, p.129).

²⁴ Βλ. Παράρτημα, σ.ΙΙ.

²⁵ Βλ. Παράρτημα, σ.VI.

εύστοχα τη χαρακτηρίζει, ως τον μαύρο κύκνο της τρομοκρατίας, επισημαίνοντας ότι η συγκεκριμένη επίθεση, με την τεράστια, παγκόσμια δημοσιότητα που, εύλογα, έλαβε, δημιούργησε στερεότυπα σχετικά με τη φονικότητα των τρομοκρατικών επιθέσεων.

Στην ΕΕ εκδηλώθηκαν 117 επιθέσεις στο σύνολο της περιόδου, με συνολικά 684 θύματα (START, 2021a). Στην πρώτη φάση της περιόδου εκδηλώθηκαν 30 επιθέσεις με 268 θύματα (20,9 θύματα/έτος), ενώ στη δεύτερη 87 επιθέσεις με 416 θύματα (77,8 θύματα/έτος).²⁶

Στην υπόλοιπη Δύση, το σύνολο των επιθέσεων που εκδηλώθηκαν ήταν 19, με συνολικά 15 θύματα, εκ των οποίων 10 στην Αυστραλία και 5 στον Καναδά (START, 2021a). Όλες, μάλιστα, εκδηλώθηκαν κατά τη δεύτερη φάση της περιόδου που μελετάται.²⁷

Στην υπό εξέταση περίοδο, οι επιθέσεις ισλαμιστών τρομοκρατών στη Δύση αντιστοιχούν στο 0,58% των επιθέσεων σε παγκόσμια κλίμακα και οι νεκροί που προέκυψαν από αυτές στο 2,36% των θυμάτων της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στον κόσμο, κατά την ίδια περίοδο.²⁸

Σε αντίθεση με την ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση περί φονικότητας των τρομοκρατικών επιθέσεων (Lafree et al., 2015, pp.2-3), πολύ μεγάλο μέρος (της τάξεως του 42%) των επιθέσεων ισλαμιστών τρομοκρατών εναντίον της Δύσης, δεν προξένησε κανένα θύμα, ενώ το 24% των επιθέσεων είχε από μόλις 1 θύμα (START, 2021a).²⁹ Σύμφωνα με τον Lafree et al. (2015, p.132), ως επιθέσεις με μαζικές απώλειες, ορίζονται εκείνες που προξενούν παραπάνω από 25 θανάτους. Βάσει αυτού του ορισμού, ένα μικρό μόνο ποσοστό (6,9%) των επιθέσεων εναντίον της Δύσης μπορούν να θεωρηθούν επιθέσεις που προκάλεσαν μαζικές απώλειες.³⁰ Ειδικότερα, μόλις 12 από τις συνολικά 174 επιθέσεις ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία, από τις οποίες οι 5 αποτελούσαν μέρος μίας ευρύτερης συνδυασμένης επίθεσης (START, 2021a).³¹

²⁶ Βλ. Παράρτημα, σ. VI.

²⁷ Βλ. Παράρτημα, σ. VI.

²⁸ Βλ. Παράρτημα, σ. II-III.

²⁹ Βλ. Παράρτημα, σ. XI.

³⁰ Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, ως μεγάλες επιθέσεις θεωρούνται οι επιθέσεις με μαζικές απώλειες. Οι δε συνδυασμένες επιθέσεις, που αποτελούνται από επιμέρους μεγάλες επιθέσεις, θεωρούνται ως μία μεγάλη επίθεση.

³¹ Η συνδυασμένη επίθεση της 11/09/2001, αποτελείται από 4 τέτοιες επιθέσεις και η συνδυασμένη επίθεση της 11/03/2004 στη Μαδρίτη, από 3 (START, 2021a).

Οι Mueller & Stewart (2016, pp.139, 267-274), εξετάζοντας μεγάλο όγκο δεδομένων από αποτυχημένες επιθέσεις ισλαμιστών τρομοκρατών, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι στην πραγματικότητα, οι ισλαμιστές τρομοκράτες δεν είναι τόσο ικανοί στην αποτελεσματική οργάνωση επιθέσεων,³² καθώς και ότι, ειδικά στη Δύση, οι επιθέσεις δεν δείχνουν την τάση να γίνονται καταστροφικότερες, συμπέρασμα στο οποίο οδηγούν και τα δεδομένα που εξετάστηκαν.

Από τις επτά μεγαλύτερες επιθέσεις που έπληξαν τη Δύση, προέρχεται το 93,46% του συνολικού αριθμού των θυμάτων (START, 2021a). Ειδικότερα, από την 11/09 προέρχεται το 78,85% του συνόλου των θυμάτων για τη Δύση και από τις άλλες έξι το υπόλοιπο 14,61%.³³

Οι πιθανότητες να σκοτωθεί κάποιος, εκτός πολεμικής ζώνης, από επίθεση ισλαμιστών τρομοκρατών είναι εξαιρετικά περιορισμένες (Mueller & Stewart, 2021, p.138). Οι Mueller & Stewart (2016, p.139), βασιζόμενοι σε στατιστικά στοιχεία, υποστηρίζουν ότι: «[Κ]άτω από τις παρούσες συνθήκες, η τρομοκρατία αποτελεί μία απειλή για την ανθρώπινη ζωή στον Δυτικό κόσμο, που γενικά μπορεί να θεωρηθεί αποδεκτή». Τα στοιχεία για τις απώλειες ζώων από την ισλαμιστική τρομοκρατία στη Δύση, κατά την υπό εξέταση περίοδο, υποστηρίζουν πλήρως τη δήλωση αυτή.

Ειδικότερα, η πιθανότητα να χάσει κάποιος τη ζωή του στη Δύση το 2019 από επίθεση ισλαμιστών τρομοκρατών ήταν 1 στα 4.382.156.³⁴ Στην ΕΕ, 1 στα 13.656.914 και στις ΗΠΑ 1 στα 1.918.760.³⁵ Παρόλο που η απώλεια και μίας μόνο ζωής αποτελεί ανείπωτη τραγωδία, η τοποθέτηση των ανωτέρω πιθανοτήτων στο ίδιο πλαίσιο με τις πιθανότητες θανάτου από πιο συμβατικές και λιγότερο φρικώδεις αιτίες, μπορεί να είναι διαφωτιστική: Οι πιθανότητες να πέσει κάποιος θύμα ανθρωποκτονίας στην ΕΕ

³² Ειδικότερα, τους χαρακτηρίζουν: «ανίκανους, αναποτελεσματικούς, χαμηλής ευφυΐας, ηλίθιους, αδαείς, ανεπαρκείς, ανοργάνωτους, παραπλανημένους, μπερδεμένους, ερασιτέχνες, κοιμισμένους, με έλλειψη ρεαλισμού, βλακώδεις, παράλογους και ανόητους.» (Mueller & Stewart, 2016, p.91). Με τους χαρακτηρισμούς αυτούς συμφωνεί, εν πολλοίς, και η Klausen (2021, pp.313-314).

³³ Βλ. Παράρτημα, σ.ΙΙ, ΧΙ.

³⁴ Βλ. Παράρτημα, σ.ΙV-V, καθώς και για τις ακόλουθες παραθέσεις πιθανοτήτων απώλειας ζωής. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τους σχετικούς υπολογισμούς, παρατίθενται στον πίνακα.

³⁵ Ειδικά για τις ΗΠΑ, λόγω του εξαιρετικά σπάνιου-μοναδικού χαρακτήρα της επίθεσης της 11/09, τον οποίο επισημαίνει πλήθος μελετητών (Enders & Sandler, 2012, pp.308, 316, Lafree et al., 2015, pp.125, 130-131, Mueller & Stewart, 2011, p.61), εφόσον η περίοδος στην οποία βασίζεται η μέτρηση της πιθανότητας ξεκινούσε από τις 12/09/2001, οι πιθανότητες θανάτου από επίθεση ισλαμιστών τρομοκρατών θα ήταν 1 στα 56.215.753. Η εξαίρεση της συγκεκριμένης επίθεσης ή η μέτρηση βάσει ευρύτερης περιόδου, θα περιόριζε σημαντικά τις πιθανότητες και για τη Δύση συνολικά.

είναι για την ίδια περίοδο 1 στις 109.092 και στις ΗΠΑ 1 στις 19.987. Οι πιθανότητες να σκοτωθεί κάποιος σε αυτοκινητικό ατύχημα στην ΕΕ είναι 1 στις 22.566 και στις ΗΠΑ, 1 στις 9.095.

2.2. Οικονομικό κόστος

Το κόστος της τρομοκρατίας (εν γένει, όχι μόνο ισλαμιστικής) στην παγκόσμια οικονομία από το 2000 έως και το 2018, υπολογίζεται στα \$855 δισεκατομμύρια (Bardwell & Iqbal, 2021, p.227).

Ο υπολογισμός του έμμεσου κόστους μίας τρομοκρατικής επίθεσης είναι δύσκολος, διότι, σε αντίθεση με το κοινό έγκλημα, η τρομοκρατία στοχεύει στη δημιουργία γενικότερης αίσθησης απειλής και φόβου. Οι τρομοκράτες επιτυγχάνουν τον στόχο τους όταν οδηγούν το κοινό να αναμένει μελλοντικές επιθέσεις (Enders & Sandler, 2012, p.307).

Το οικονομικό κόστος της τρομοκρατίας διαφέρει ανάλογα με τον βαθμό ανάπτυξης της οικονομίας του πληττόμενου κράτους, την κλίμακα, τον αντίκτυπο και το κατά πόσο οι επιθέσεις είναι επαναλαμβανόμενες (Bardwell & Iqbal, 2021, p.231). Σε κάθε περίπτωση, οι κυβερνήσεις και οι κοινωνίες των πληττομένων κρατών, παρά οι επιτιθέμενοι τρομοκράτες, είναι αυτοί που καθορίζουν τις συνέπειες μιας τρομοκρατικής επίθεσης (Rose & Blomberg, 2010, p.2).

Το έμμεσο κόστος των τρομοκρατικών επιθέσεων τείνει να εξισορροπείται από την αγορά (Mueller & Stewart, 2011, p.60), δηλαδή οι οικονομικές απώλειες που προκαλούνται σε έναν κλάδο, αναπληρώνονται από τα κέρδη ενός άλλου (Enders & Sandler, 2012, p.316). Επίσης, παρατηρείται ότι ο οικονομικός αντίκτυπος της τρομοκρατίας τείνει να είναι πιο περιορισμένος σε δημοκρατικά κράτη (Enders & Sandler, 2012, p.333), όπως οι χώρες της Δύσης. Οι επιπτώσεις της τρομοκρατίας είναι σημαντικά μικρότερες για τις οικονομίες αναπτυσσόμενων κρατών, όπως της Δύσης, συγκρινόμενες με εκείνες στις αναπτυσσόμενες (Bardwell & Iqbal, 2021, p.231). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι σύγχρονες οικονομίες συχνά απορροφούν μεγαλύτερες απώλειες, ως απόρροια κακοκαιρίας και φυσικών καταστροφών, χωρίς να εκτροχιάζονται (Enders & Sandler, 2012, p.314).

Πέρα από την οικονομική ανάπτυξη, η τρομοκρατία επηρεάζει αρνητικά τις χρηματαγορές και το εμπόριο, αποτρέπει τις επιχειρήσεις από το να επενδύσουν και

μειώνει τον τουρισμό. Επίσης, αυξάνει το ρίσκο και οδηγεί στη μείωση των ΑΞΕ (Bardwell & Iqbal, 2021, p.231). Βέβαια, παρατηρείται ότι η διεθνής τρομοκρατία έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στις ΑΞΕ για τα αναπτυσσόμενα κράτη (Bardwell & Iqbal, 2021, p.232).

Ο υπολογισμός του οικονομικού κόστους της τρομοκρατίας από την άθροιση της ζημιάς από διάφορους οικονομικούς τομείς, μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα προβληματικός. Συχνά οι απώλειες σε έναν τομέα, σημαίνουν αναδιανομή κερδών σε έναν άλλον. Μέρος των απωλειών των αεροπορικών εταιρειών στις ΗΠΑ, στον απόηχο της 11/09, οφείλεται στο ότι πολλοί τουρίστες επέλεξαν να ταξιδέψουν σε κοντινές αποστάσεις από τις κατοικίες τους, οδικώς, με αποτέλεσμα την αύξηση των εσόδων σε μία σειρά τομέων που σχετίζονται με τις οδικές μετακινήσεις, όπως πρατήρια καυσίμων, ξενώνες, εταιρίες ενοικιάσεως αυτοκινήτων κλπ. (Enders & Sandler, 2012, p.316).³⁶ Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουν και οι Mueller & Stewart (2011, pp.60-61).

Λαμβάνοντας υπόψιν τα ανωτέρω, θα υιοθετηθεί μία μικτή προσέγγιση υπολογισμού του κόστους της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στη Δύση.

Στις μεγάλες επιθέσεις, και εφόσον υφίστανται αξιόπιστες μετρήσεις του συνολικού κόστους, θα αξιολογούνται και θα υιοθετούνται αυτές. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις, το κόστος θα υπολογίζεται με τη μέθοδο μέτρησης του κόστους «από κάτω προς τα πάνω», που υιοθετούν οι Bardwell & Iqbal (2021, pp.229, 233), αποκλειστικά βάσει του αριθμού των θυμάτων. Όμως, αντί για τη χρήση τη μονάδας κόστους ανθρωποκτονίας της McCollister et al. (2010) που χρησιμοποιούν εκείνοι, επιλέγεται η χρήση του δείκτη αξίας της στατιστικής ζωής (VSL)³⁷ για την απώλεια ζωής από τρομοκρατική επίθεση της Robinson et al. (2010), που χρησιμοποιούν οι Nowrasteh (2018) και Mueller & Stewart (2016, pp.141, 143).

³⁶ Αντίστοιχα, τα επίσημα στοιχεία δείχνουν ότι μετά τις επιθέσεις στο Λονδίνο, το 2005, ο τομέας των ταξί και της εμπορίας ποδηλάτων ευνοήθηκαν άμεσα (Enders & Sandler, 2012, p.316).

³⁷ Αποτελεί την τιμή αντιστάθμισης μεταξύ του κινδύνου απώλειας ζωής και απώλειας χρημάτων. Ο VSL χρησιμεύει, ως μέτρο προθυμίας ατόμων ή μίας κοινωνίας να πληρώσουν για τη μείωση του κινδύνου ατυχήματος ή απώλειας ζωής, ή το οριακό κόστος ενίσχυσης της ασφάλειας έναντι ατυχήματος ή του κινδύνου απώλειας ζωής. Θεωρείται έγκυρος οικονομικός δείκτης, χρησιμοποιείται για τη χάραξη πολιτικών που αφορούν την υγεία και την ασφάλεια και είναι διαφορετικός για κάθε χώρα. Σχετίζεται με το κατά κεφαλήν εισόδημα των πολιτών, παρουσιάζοντας θετική εισοδηματική ελαστικότητα· όσο πλουσιότερη είναι μια οικονομία τόσο μεγαλύτερη η προθυμία πληρωμής για τη μείωση του κινδύνου απώλειας ζωής (Kniesner & Viscusi, 2019).

Για την εφαρμογή του VSL, που προορίζεται αποκλειστικά για τις ΗΠΑ, στα θύματα που προέρχονται από τις υπόλοιπες περιοχές της Δύσης, την ΕΕ, την Αυστραλία και τον Καναδά, θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος προσαρμογής που εφαρμόζουν οι Bardwell & Iqbal (2021, p.236). Δηλαδή, η χρήση του VSL (τιμές 2019) με τον προσαρμογέα $GDP = \frac{GDP \text{ per capita in PPP } i}{GDP \text{ per capita in PPP USA}}$, όπου *i* η ΕΕ, ο Καναδάς ή η Αυστραλία.

Κόστος επιθέσεων 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στοίχισαν τη ζωή σε 3001 άτομα και προκάλεσαν τον τραυματισμό³⁸ 16.493 (START, 2021a). Συνιστούν τη μεγαλύτερη τρομοκρατική επίθεση όλων των εποχών, και μάλιστα στη μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου (Enders & Sandler, 2012, p.308). Δεν προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι θεωρείται η τρομοκρατική επίθεση με το μεγαλύτερο κόστος.

Το κόστος της 11/09, μόνο ως προς τους θανάτους και τους τραυματίες, υπολογίζεται από τους Bardwell & Iqbal (2021, p.244) σε \$40,6 δισεκατομμύρια. Οι Enders & Sandler (2012, p.309), εκτιμούν το συνολικό κόστος της επίθεσης σε \$48,7 δισεκατομμύρια, ενώ ο Kunreuther et al. (2003, pp.3-4) σε \$80 δισ..

Οι Rose & Blomberg (2010, p.4), μέσα από την επισκόπηση σειράς μελετών, υπολογίζουν τον συνολικό οικονομικό αντίκτυπο της 11/09 για την οικονομία των ΗΠΑ μεταξύ \$50 και 100 δισεκατομμυρίων, με τους Mueller & Stewart (2011, p.61) να το τοποθετούν ανάμεσα σε \$120 και 190 δισ..

Κόστος επιθέσεων 11^η Μαρτίου 2004 στη Μαδρίτη

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στη Μαδρίτη στοίχησαν τη ζωή σε 191 άτομα και προκάλεσαν τον τραυματισμό 1.800 (START, 2021a). Χαρακτηρίστηκαν, ως «η χειρότερη επίθεση ισλαμιστών τρομοκρατών στην Ευρωπαϊκή ιστορία» (Mueller & Stewart, 2016, p.62), χαρακτηρισμός που ισχύει έως και σήμερα. Αποτελούν τη δεύτερη μεγαλύτερη επίθεση ισλαμιστών τρομοκρατών εναντίων της Δύσης.³⁹ Ο αντίκτυπος δε στον ισπανικό τύπο, αλλά και στην ψυχολογία της ισπανικής κοινής

³⁸ Η παράθεση του αριθμού τραυματιών στις επιθέσεις των οποίων το κόστος εξετάζεται αυτοτελώς, πραγματοποιείται, διότι οι περισσότεροι μελετητές περιλαμβάνουν τους τραυματίες στις εκτιμήσεις τους για το κόστος των επιθέσεων και στοχεύει στη δημιουργία πληρέστερης εικόνας.

³⁹ Βλ. Παράρτημα, σ.ΧΙ.

γνώμης θεωρείται ανάλογος με εκείνον της 11/09 για τους Αμερικανούς (Enders & Sandler, 2012, p.157).

Ο Buesa et al. (2007), υποστηρίζει ότι το κόστος της επίθεσης για την ισπανική οικονομία ήταν σχετικά μικρό, και το εκτιμά (κατ' ελάχιστον) σε €212 εκατομμύρια. Σε ανάλογο ύψος κυμαίνεται και η εκτίμηση των Enders & Sandler (2012, p.313), που υπολογίζουν το συνολικό κόστος σε \$335,1 εκατομμύρια (τιμές 2009). Ο υπολογισμός των Mueller & Stewart (2016, pp.144, 234) σε \$5 δισεκατομμύρια είναι σημαντικά υψηλότερος, αναφέροντας ότι υπάρχουν και άλλες εκτιμήσεις που περιορίζουν το κόστος σε \$2-3 δισεκατομμύρια.

Κόστος επιθέσεων 7^{ης} Ιουλίου 2005 στο Λονδίνο

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στο Λονδίνο, προκάλεσαν τον θάνατο σε 56 άτομα και τον τραυματισμό 784 (START, 2021a). Οι Mueller & Stewart (2011, pp.61-62), εκτίμησαν το συνολικό κόστος των επιθέσεων στο Λονδίνο, περίπου, σε \$3-4 δισεκατομμύρια, ενώ με μεταγενέστερη εκτίμησή τους το αύξησαν σε \$5 δισ. (Mueller & Stewart, 2016, p.144).

Κόστος επιθέσεων 13^{ης} Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι και 14^{ης} Ιουλίου 2016 στη Νίκαια

Το συνολικό κόστος της συνδυασμένης τρομοκρατικής επίθεσης στο Παρίσι, που στοίχισε τη ζωή σε 137 άτομα και προκάλεσε τον τραυματισμό 413 (START, 2021a), και της επίθεσης στη Νίκαια με 87 νεκρούς και 458 τραυματίες (START, 2021a), συμπεριλαμβανομένων ορισμένων μικρότερης κλίμακας επιθέσεων που πραγματοποιήθηκαν στη Γαλλία την περίοδο 2014-2015 και στοίχισαν τη ζωή σε 30 άτομα, εκτιμάται σε €37,9 δισεκατομμύρια (RAND Europe, 2018, p.131). Στο κόστος αυτό προσμετράται το ανθρώπινο κεφάλαιο, το φυσικό κεφάλαιο και οι απώλειες στο ΑΕΠ της Γαλλίας (RAND Europe, 2018, p.131).

Κόστος επιθέσεων 22^{ας} Μαρτίου 2016 στο Βέλγιο

Το κόστος της συνδυασμένης επίθεσης της 22^{ας} Μαρτίου στο Βέλγιο, που στοίχισε τη ζωή σε 35 άτομα και τραυμάτισε 4, μαζί με 3 ακόμα επιθέσεις που έλαβαν χώρα την περίοδο 2014-2016 και προκάλεσαν 7 νεκρούς (START, 2021a), υπολογίζεται σε €7,95 δισεκατομμύρια (RAND Europe, 2018, p.131). Στο κόστος αυτό προσμετράται το

ανθρώπινο κεφάλαιο, το φυσικό κεφάλαιο και οι απώλειες στο ΑΕΠ του Βελγίου (RAND Europe, 2018, p.131).

Υπολογισμός του κόστους των υπολοίπων επιθέσεων στη Δύση

Σύμφωνα με τη μελέτη που εκπόνησε για το DHS η Robinson et al. (2010), για τον υπολογισμό της αξίας της στατιστικής ζωής (VSL) για την απώλεια ζωής από τρομοκρατική επίθεση, η απώλεια ανθρώπινης ζωής κοστολογείται σε \$6,5 εκατομμύρια (τιμές 2008) και λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα της απειλής που είναι «πιο ακούσια, πιο ανεξέλεγκτη και τρομακτική» σε σχέση με τους συνήθεις κινδύνους, αναφέρει ότι το κόστος θα μπορούσε να διπλασιαστεί, ανερχόμενο σε \$13 εκατομμύρια (τιμές 2008).

Τη συγκεκριμένη μελέτη επικαλούνται για τον υπολογισμό του VSL και οι Nowrasteh (2018) και Mueller & Stewart (2016, pp.141, 143), ο πρώτος στην ανώτερη τιμή και οι δεύτεροι στην κατώτερη. Θα χρησιμοποιηθεί η ανώτερη τιμή (\$13 εκατομμύρια), που σε τιμές 2019 αντιστοιχεί σε \$15,4 εκατομμύρια, ενώ για τα θύματα εκτός των ΗΠΑ θα χρησιμοποιηθεί ο προσαρμογέας GDP,⁴⁰ όπως αναφέρθηκε ανωτέρω.

ΗΠΑ

Το κόστος της 11/09 υπολογίζεται σε \$155 δισεκατομμύρια, ενώ για τα υπόλοιπα θύματα σε \$1,63 δισ., με το συνολικό κόστος να διαμορφώνεται σε \$156.632.400.000.

ΕΕ

Το συνολικό κόστος των επιθέσεων στη Μαδρίτη και στο Λονδίνο, υπολογίζεται σε \$10 δισεκατομμύρια. Το συνολικό κόστος των επιθέσεων στο Παρίσι, στη Νίκαια, στις Βρυξέλες και επιπλέον 37 θυμάτων από επιθέσεις που έλαβαν χώρα σε Γαλλία και Βέλγιο, υπολογίζεται σε \$51,35 δισ.. Για τα υπόλοιπα 141 θύματα, το κόστος υπολογίζεται στα \$1,55 δισ.. Το συνολικό κόστος για την ΕΕ διαμορφώνεται σε \$62.900.000.000.

⁴⁰ Τα στοιχεία του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (GDP per capita in PPP) που χρησιμοποιούνται για τους υπολογισμούς, αντλούνται από τη World Bank (2023b).

Υπόλοιπη Δύση

Για την Αυστραλία το κόστος των θυμάτων εκτιμάται σε \$122,7 εκατομμύρια και για τον Καναδά αντίστοιχα, σε \$59,7. Επομένως το συνολικό κόστος ανέρχεται σε \$182.490.000.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το συνολικό κόστος των επιθέσεων από ισλαμιστές τρομοκράτες εναντίον της Δύσης, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, εκτιμάται σε \$209,72 δισεκατομμύρια.⁴¹

Για το 2019, το συνολικό ΑΕΠ των χωρών της Δύσης διαμορφώθηκε στα \$44.186,99 δισεκατομμύρια (World Bank, 2023a). Επομένως, το συνολικό κόστος της ισλαμιστικής τρομοκρατίας για τη Δύση, για τα περίπου 18 έτη, της υπό εξέταση περιόδου, αντιστοιχεί μόλις σε 0,47%, συγκρινόμενο με το συνολικό ΑΕΠ των κρατών της, του τελευταίου μόνο έτους της συγκεκριμένης περιόδου.⁴²

3. Η πρόσληψη της απειλής από τη Δύση

3.1. Κοινή γνώμη

ΗΠΑ

Στις ΗΠΑ το 2000 μόνο το 24% των πολιτών δήλωνε ότι ανησυχεί για το ενδεχόμενο να πέσουν οι ίδιοι ή μέλη της οικογένειάς τους θύματα τρομοκρατικής επίθεσης. Το 2001, μετά τις επιθέσεις της 11/09, το ποσοστό υπερδιπλασιάστηκε στο 48,1% (Gallup, 2021).

Παρόλο που μετά την 11/09 στις ΗΠΑ εκδηλώθηκε μόνο μία μεγάλη επίθεση,⁴³ και ο μέσος όρος θυμάτων ισλαμιστικής τρομοκρατίας ήταν μόλις 5,84 άτομα/έτος,⁴⁴ το αντίστοιχο ποσοστό ανησυχίας για την τρομοκρατία, ποτέ δεν έπεσε κάτω από το 36%. Μάλιστα, η ανησυχία των Αμερικανών για την τρομοκρατία κατά περιόδους κορυφωνόταν, αγγίζοντας ποσοστά κοντά στο 50% (Gallup, 2021).

Ενδεικτική του φόβου που αισθάνονται οι Αμερικανοί πολίτες για την τρομοκρατία, είναι η ανησυχία τους για μία επικείμενη τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ, η οποία δεν

⁴¹ Βλ. Παράρτημα, σ.VIII.

⁴² Βλ. Παράρτημα, σ.V.

⁴³ Το 2016, στο Ορλάντο, με 50 νεκρούς (βλ. Παράρτημα, σ.XI).

⁴⁴ Με την εξαίρεση των θυμάτων της 11/09 (βλ. Παράρτημα, σ.VI).

υποχωρεί κάτω από το 60%, ενώ επί σειρά ετών βρίσκεται κοντά στο 75%.⁴⁵ Σε αρκετές περιπτώσεις, μάλιστα, το ποσοστό όσων ανησυχούν πολύ, προσεγγίζει το 50%⁴⁶ (Gallup, n.d.).

Το 2016, το 80% των Αμερικανών θεωρούσε το ISIS απειλή για τις ΗΠΑ (Poushter & Manevich, 2017), ενώ το 40% πίστευε ότι η δυνατότητα των τρομοκρατών να πραγματοποιήσουν μία μεγάλη επίθεση εναντίον των ΗΠΑ είναι μεγαλύτερη από ότι ήταν την 11/09. Μάλιστα, σε όλες τις μετρήσεις της σχετικής έρευνας από το 2002 έως το 2016, η πλειοψηφία υποστήριξε σταθερά ότι η δυνατότητά τους ήταν ίδια ή μεγαλύτερη (Pew Research Center, 2016).

Το 2017, σχεδόν τα δύο τρίτα των Αμερικανών δήλωναν ότι ανησυχούσαν για τον εξτρεμισμό στο όνομα του Ισλάμ στη χώρα τους⁴⁷ (Poushter, 2017), και ότι το ISIS αποτελούσε απειλή για τις ΗΠΑ (Poushter & Manevich, 2017).

ΕΕ

Το 2001 και 2002, μετά τις επιθέσεις της 11/09, η συντριπτική πλειοψηφία (86% και 80% αντίστοιχα)⁴⁸ των Ευρωπαίων πολιτών,⁴⁹ δήλωνε ότι φοβάται την τρομοκρατία (European Commission, 2001, 2002a, 2002b).

Αναφορικά με την καταγραφή της πρόσληψης της απειλής της τρομοκρατίας από τους πολίτες της ΕΕ, αξίζει να αναφερθεί ότι το τακτικό Ευρωβαρόμετρο, το οποίο αποτυπώνει την Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, αδιάληπτα, καθόλη την υπό εξέταση περίοδο, δεν περιλαμβάνει ερώτημα εστιασμένο στην απειλή της τρομοκρατίας,⁵⁰ αλλά εμπεριέχεται μόνο, ως πιθανή απάντηση σε γενικό ερώτημα ευρύτερων προβληματισμών για τα ΚΜ και την ΕΕ. Σύμφωνα με τον γράφοντα, ο συγκεκριμένος τρόπος καταγραφής, δεν αποτυπώνει επακριβώς την ανησυχία των Ευρωπαίων πολιτών για την απειλή της τρομοκρατίας, παρά μόνο ως γενική τάση.⁵¹ Αυτό καθίσταται εμφανές με την αντιπαράβολή των αποτελεσμάτων έκτακτων

⁴⁵ Για τα έτη 2002, 2003, 2006, 2007, 2008, 2015 και 2016 (Gallup, n.d.).

⁴⁶ Το 2015 κορυφώνεται με 51%, το 2002 και 2003 με 49% και το 2016 με 48% (Gallup, n.d.).

⁴⁷ Το ποσοστό των Μουσουλμάνων στις ΗΠΑ είναι μόλις 1,1% (βλ. Παράρτημα, σ.Ι).

⁴⁸ Για το 2002, μέσος όρος των δύο μετρήσεων του έτους.

⁴⁹ Των 15ΚΜ.

⁵⁰ Με την εξαίρεση των ετών 2001 και 2002.

⁵¹ Οι Ευρωπαίοι φαίνεται να αναγνωρίζουν την τρομοκρατία ως σοβαρή απειλή, κυρίως σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, ιεραρχώντας την, ως ένα από τα δύο κύρια προβλήματα της ΕΕ, σε ποσοστά που κυμαίνονται από 4% μέχρι και 44% (βλ. Παράρτημα, σ.ΧΙΙ-ΧΙΙΙ).

Ευρωβαρόμετρων, αντιστοίχων περιόδων, που ρωτούν εστιασμένα για τις απειλές και την ασφάλεια.⁵²

Η συντριπτική πλειοψηφία των Ευρωπαίων θεωρεί την τρομοκρατία σημαντική πρόκληση για την εσωτερική ασφάλεια της ΕΕ, το 2011 σε ποσοστό 91%, το 2015 92% και το 2017 95%. Ενώ και τα ποσοστά που την ιεραρχούσαν, ως πολύ σημαντική πρόκληση, ήταν 58%, 65% και 76% αντίστοιχα (European Commission, 2017, p.16).

Το 2011, το 33% των Ευρωπαίων θεωρούσε σημαντικότερη πρόκληση για τη ΕΕ την τρομοκρατία, και το 6% τον θρησκευτικό εξτρεμισμό (European Commission, 2011). Το 2015 το αντίστοιχο ποσοστό για την τρομοκρατία ήταν 49% και για τον θρησκευτικό εξτρεμισμό 20% (European Commission, 2015). Στις ίδιες έρευνες δήλωναν σε ποσοστά 51% και 68% αντίστοιχα, ότι ανέμεναν η απειλή της τρομοκρατίας να αυξηθεί τα επόμενα 3 χρόνια.

Ενδεικτικό της ανησυχίας των πολιτών της ΕΕ για την τρομοκρατία, είναι ότι το 2006 και 2007, ένας στους δύο δήλωνε ότι η καταπολέμηση της τρομοκρατίας πρέπει να αποτελέσει μία από τις 3 προτεραιότητες της ΕΕ (European Commission, 2007, 2008).

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη το 2016 και 2017 σε 10 ΚΜ⁵³ της ΕΕ, σχετικά με το αν το ISIS αποτελεί απειλή για τη χώρα τους, κατά μέσο όρο, σχεδόν δύο στους τρεις Ευρωπαίους πολίτες χαρακτήριζαν την οργάνωση, ως μεγάλη απειλή (Poushter & Manevich, 2017).

Το 2016, σε έρευνα που περιελάμβανε 12 ΚΜ⁵⁴ της ΕΕ, μεγάλη πλειοψηφία⁵⁵ των Ευρωπαίων πολιτών θεωρούσε σοβαρό πρόβλημα τις τρομοκρατικές ενέργειες από αλλοδαπούς, εναντίον της χώρας τους (Crabtree & Kluch, 2017). Το 2017, οι πολίτες 10 ΚΜ⁵⁶ της ΕΕ, δήλωναν σε ποσοστό 79% (κατά μέσο όρο) ότι ανησυχούν για τον εξτρεμισμό στο όνομα του Ισλάμ στις χώρες τους (Poushter, 2017).

⁵² Αντιπαραβολή ανησυχίας για την τρομοκρατία, όπως καταγράφεται παρακάτω, από τα έκτακτα Ευρωβαρόμετρα (European Commission, 2011, 2015, 2017), με τις αντίστοιχες περιόδους του τακτικού Ευρωβαρόμετρου (βλ. Παράρτημα, σ.ΧΙΙ-ΧΙΙΙ).

⁵³ Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, ΗΒ, Ισπανία, Ιταλία, Ολλανδία, Ουγγαρία, Πολωνία, Σουηδία.

⁵⁴ Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ιρλανδία, Κύπρος, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Φινλανδία.

⁵⁵ Μέσος όρος 68,3% για τα 12ΚΜ (Crabtree & Kluch, 2017).

⁵⁶ Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, ΗΒ, Ισπανία, Ιταλία, Ολλανδία, Ουγγαρία, Πολωνία, Σουηδία.

3.2. Διαμόρφωση της πρόσληψης

Οι πολίτες της Δύσης, διαθέτουν μικρή εξοικείωση με τον πόνο και τον θάνατο, απολαμβάνουν ένα υψηλό επίπεδο προσωπικής ασφάλειας, όμως το αίσθημα του φόβου στις ζωές τους διευρύνεται. Οι Δυτικές κοινωνίες όλο και περισσότερο κυριαρχούνται από μία κουλτούρα φόβου, με βασικό χαρακτηριστικό την πεποίθηση ότι βρίσκονται αντιμέτωπες με πανίσχυρες καταστρεπτικές δυνάμεις που απειλούν την ύπαρξή τους (Furedi, 2002, p.vii).

Οι κοινωνίες της Δύσης τρέφονται από τον τρόμο, και υπό αυτήν την έννοια φαίνεται σαν να προσκαλούν οι ίδιες τους εχθρούς τους να τις τρομοκρατήσουν (Bakker & de Graaf, 2014, p.4). Οι δε τρομοκράτες σπεύδουν να εκμεταλλευτούν αυτήν την ευαλωτότητα, πραγματοποιώντας θεαματικές επιθέσεις (Bakker & de Graaf, 2014, p.3). Φυσικά, το επίπεδο του φόβου δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τους τρομοκράτες, από το μέγεθος και το είδος του τρομοκρατικού κτυπήματος (Bakker & de Graaf, 2014, p.2). Ο πραγματικός αντίκτυπος της τρομοκρατίας, γίνεται αντιληπτός, κυρίως, μέσα από τις αντιδράσεις και την πρόσληψη της απειλής από την κοινωνία (Bakker & de Roy van Zuijdewijn, 2015, p.10).

Οι Δυτικές κοινωνίες που έχουν έρθει αντιμέτωπες με μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις είναι ελάχιστες, και καμία με επίθεση του βεληνεκού της 11/09.⁵⁷ Όμως, ακόμα και μικρές επιθέσεις, με ελάχιστα θύματα, προκαλούν σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνία ως προς τη δημιουργία άγχους, αισθημάτων συλλογικού τραύματος και κοινωνικής πόλωσης (Bakker & de Graaf 2014, p.13). Ο Roy (2017, σ.153) αναφέρει ότι οι επιθέσεις στη Δύση δεν επιτυγχάνουν να πλήξουν τη στρατιωτική της ικανότητα, την οικονομία και τους θεσμούς της, εντούτοις προκαλούν μεγάλο αντίκτυπο δια μέσω του φόβου.

Η ουσία της τρομοκρατίας δεν συνίσταται μόνο σε δεδομένα, όπως οι ανθρώπινες απώλειες και οι στατιστικές πιθανότητες, να πέσει κάποιος θύμα τρομοκρατικής επίθεσης, αλλά αφορά και στον παράγοντα της επικοινωνίας, δηλαδή στην αποστολή μηνυμάτων από τους τρομοκράτες σε ευρύτερα κοινά από αυτά που πλήττονται άμεσα από μία επίθεση (de Roy van Zuijdewijn & Sciarone, 2019, pp.1-2). Η τρομοκρατία

⁵⁷ Βλ. Παράρτημα, σ.ΧΙ.

μπορεί να χαρακτηριστεί απειλή χαμηλής πιθανότητας, αλλά υψηλού αντίκτυπου (Bakker & de Roy van Zuijdewijn, 2015).

Η 11/09 ξάφνιασε και διέλυσε το αίσθημα ασφαλείας των Αμερικανών (Pyszczynski et al., 2003, p.4), έφερε την απειλή της διεθνούς τρομοκρατίας στο προσκήνιο, προκαλώντας ανησυχία σε ολόκληρη τη Δύση (Edwards & Meyer, 2008, p.2). Έπληξε τα σύμβολα της αμερικανικής ισχύος (Edwards & Meyer, 2008, p.6), έδειξε ότι ακόμα και η ισχυρότερη, πιο ασφαλής και ευημερούσα χώρα μπορεί να υποστεί μαζικές απώλειες από την επίθεση μίας μικρής ομάδας ατόμων (Pyszczynski et al., 2003, p.100), και κατέδειξε την ευαλωτότητα και τη δυσκολία να αποτραπούν τέτοιες επιθέσεις, προκαλώντας διάχυτο φόβο (Nacos et al., 2011, p.xii).

Οι φοβερές σκηνές θανάτου και μακελειού, οι ολοζώντανες εικόνες φρίκης και καταστροφής από τις τρομοκρατικές επιθέσεις, δημιουργούν μια αίσθηση απόγνωσης και ευαλωτότητας, την αίσθηση του αβοήθητου και ανεξέλεγκτου που χαρακτηρίζει, συνήθως, τις φυσικές καταστροφές (Pyszczynski et al., 2003, pp.93-94). Η οπτικοποίηση του τρόμου και η επίδρασή της, επισκιάζουν το γεγονός ότι η πιθανότητα πραγματοποίησης μίας απειλής είναι εξαιρετικά χαμηλή,⁵⁸ δημιουργώντας φόβο δυσανάλογα μεγάλο σε σχέση το μέγεθός της (Sunstein, 2003, p.128).

Οι άνθρωποι χρειάζονται συγκεκριμένες, χειροπιαστές αποτυπώσεις των αξιών τους και των πιστεύω τους, που λειτουργούν, ως υπενθύμιση της δύναμης, της προστασίας και της ασφάλειας που παρέχουν αυτές οι αφηρημένες έννοιες. Επιθέσεις, όπως της 11/09, που πλήττουν σημαντικά σύμβολα και αξίες, επιφέρουν πανίσχυρα ψυχολογικά πλήγματα. Η καταστροφή αυτών των ισχυρών συμβόλων υπονομεύει σοβαρά τη λειτουργική ακεραιότητα της ψυχολογικής ασπίδας που, συνήθως, επιτρέπει στους ανθρώπους να νιώθουν ασφάλεια σε έναν κόσμο, όπου η μόνη πραγματική βεβαιότητα στη ζωή, είναι ο θάνατος.⁵⁹ Ως αποτέλεσμα, αντίστοιχες τρομοκρατικές επιθέσεις ενισχύουν τις σιωπηρές σκέψεις θανάτου που, συνήθως, η πίστη σε μια ισχυρή και σταθερή πολιτισμική κοσμοθεωρία περιορίζει (Pyszczynski et al., 2003, p.94).

⁵⁸ Βλ. Παράρτημα, σ.ΙV-V.

⁵⁹ Σύμφωνα με την TMT, ο άνθρωπος γνωρίζει το αναπόδραστο του θανάτου, αλλά διαθέτει και φυσική κλίση προς την αυτοσυντήρηση. Αυτό τον καθιστά επιρρεπή στον υπαρξιακό τρόμο, τον οποίο αντιμετωπίζει μέσα από τη δημιουργία πολιτισμικών πλαισίων και συμβόλων (Pyszczynski et al., 2003, p.93).

Η «πλάνη της διαθεσιμότητας» αφορά την υπερεκτίμηση της πιθανότητας να συμβούν γεγονότα που μπορούν με μεγαλύτερη ευκολία να ανακληθούν από τη μνήμη. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις προβάλλονται πολύ και για αρκετό διάστημα, με αποτέλεσμα να αποτυπώνονται εντονότερα στη μνήμη και με αυτό τον τρόπο να δημιουργείται μία λανθασμένη-υπερβολική αντίληψη για το πιθανό ρίσκο (Sunstein, 2003, p.121).

Οι άνθρωποι αισθάνονται δυσανάλογα μεγάλο φόβο και ανησυχία για ρίσκα με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένοι, που είναι δύσκολο να ελεγχθούν και να προβλεφθούν, όπως η τρομοκρατία (Sunstein, 2003, pp.121-122). Η δυνατότητα να κτυπά απρόβλεπτα, δημιουργεί ασαφή συναισθήματα ευαλωτότητας που παραμένουν στο περιθώριο της συνείδησης, ακόμη και όταν δεν σκεπτόμαστε ενεργά τον θάνατο (Pyszczynski et al., 2003, p.100). Σε φαινόμενα όπως η τρομοκρατία, η πραγματική διάσταση, οι αριθμοί νεκρών και επιθέσεων, έχει μικρή σημασία. Μετρά περισσότερο η δημιουργία του λεγόμενου «παράλογου φόβου» (Bures, 2011, p.45).

Όταν εμπλέκονται έντονα συναισθήματα, οι άνθρωποι τείνουν να εστιάζουν στο πιθανό αρνητικό αποτέλεσμα, παρά στην πιθανότητα που έχει αυτό να προκύψει (Sunstein, 2003, p.122). Το φαινόμενο της «αγνόησης των πιθανοτήτων» εξηγεί τις έντονες αντιδράσεις σε ρίσκα καταστροφής με πολύ χαμηλές πιθανότητες να συμβούν, όπως η τρομοκρατία, που δημιουργεί φόβο στην κοινωνία, πολύ μεγαλύτερο από την πραγματική απειλή (Sunstein, 2003, p.121). Η λέξη «τρομοκρατία» γεννά από μόνη της ζωντανές, έντονες παραστάσεις καταστροφής και επηρεάζει τη δυνατότητα λογικής αξιολόγησης των πιθανοτήτων (Sunstein, 2003, pp.127-128).

Ο κοινωνικός αντίκτυπος τον 21^ο αιώνα καθορίζεται σημαντικά από την κάλυψη των ΜΜΕ. Η κοινή γνώμη επηρεάζεται από τα ΜΜΕ και τις καθηλωτικές εικόνες των δραματικών τρομοκρατικών επιθέσεων που παρουσιάζουν (Bakker & de Graaf, 2014, p.7). Η παρουσίαση βίαιων και απειλητικών για τη ζωή γεγονότων, προσελκύει τους θεατές. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις, οι επιπτώσεις τους και οι αναφορές για τα θύματα, εύλογα, βρίσκονται στο επίκεντρο των προγραμμάτων της τηλεόρασης, αφού τα ΜΜΕ αποτελούν επιχειρήσεις, ανταποκρινόμενες στη ζήτηση των καταναλωτών (Hoffman, 2017, pp.230, 236). Ως εκ τούτου, τα ΜΜΕ στις Δυτικές δημοκρατίες επιτρέπουν σε εχθρικές δυνάμεις, όπως η al-Qaeda, να τα χρησιμοποιήσουν για τον επηρεασμό της κοινής γνώμης (Steele, 2017, p.124).

Η Ritchie et al. (2022) υποστηρίζει ότι τα MME εστιάζουν, κυρίως, στα αρνητικά δεδομένα, διαπιστώνοντας μία δυσανάλογη παρουσίαση των βίαιων θανάτων, έναντι εκείνων από διάφορες ασθένειες. Ειδικά στην περίπτωση των θανάτων από τρομοκρατικές επιθέσεις, διαπιστώνει ότι προβάλλονται δυσανάλογα περισσότερο, σε σχέση με τον αριθμό τους.⁶⁰ Τα MME διαμορφώνουν σημαντικά την πρόσληψη της κοινωνίας για τον κίνδυνο. Έρευνες δείχνουν ότι η έμφαση των MME σε συγκεκριμένα εγκλήματα, οδηγεί την κοινωνία στο να αποκτήσει μία εξυψωμένη αίσθηση κινδύνου, σχετικά με αυτά (Furedi, 2002, p.51).

Το πλαίσιο αντίληψης του κοινού για τις τρομοκρατικές επιθέσεις, διαμορφώνεται, κυρίως, μέσα από τα MME (Kearns et al., 2019, p.3). Η έκθεση στην κάλυψη τρομοκρατικών επιθέσεων από τα MME συνδέεται με την πρόσληψη, αναφορικά με τον κίνδυνο που διατρέχουν οι πολίτες να καταστούν θύματα (Nellis & Savage, 2012), καθώς και με τη δημιουργία βραχυπρόθεσμου άγχους (Slone, 2000).

Η μεγιστοποίηση του αντίκτυπου μίας τρομοκρατικής επίθεσης έρχεται από την εκτεταμένη κάλυψη των MME, που δημιουργεί κλίμα φόβου μεταξύ του πληθυσμού (Powell, 2011, p.92). Η Altheide (2006, p.130) υποστηρίζει ότι η πολιτική του φόβου αποτελεί κυρίαρχο μοτίβο των ειδήσεων και της δημοφιλούς κουλτούρας.

Τα αμερικανικά MME χρησιμοποίησαν τις συχνές προειδοποιήσεις περί τρομοκρατικής απειλής από την κυβέρνηση, καθώς και τις απειλές των ισλαμιστών τρομοκρατών, προκειμένου να ανανεώνουν διαρκώς τις φρικτές εικόνες της 11/09 και να αναζωπυρώνουν τον φόβο για επικείμενες επιθέσεις, με απώτερο σκοπό να κρατούν το ενδιαφέρον του τηλεοπτικού κοινού (Nacos et al., 2011, p.33). Μολονότι, η ισλαμιστική τρομοκρατία δεν αποτελεί υπαρξιακή απειλή για τις ΗΠΑ και ελάχιστοι Αμερικανοί σκοτώνονται από τρομοκρατικές επιθέσεις, το ευρύ κοινό σχηματίζει μία μη ρεαλιστική αντίληψη για τη φύση και την απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας (Nacos, 2016, pp.232-233). Πράγματι, η υπερβολική κάλυψη της ισλαμιστικής τρομοκρατίας έχει δημιουργήσει στους Αμερικανούς δυσανάλογα μεγάλο φόβο, μήπως καταστούν θύματα τρομοκρατικής επίθεσης (Cox & Jones, 2015).

Οι κυβερνήσεις μπορεί να μην διακινούν τις εικόνες από τις επιθέσεις, αλλά επηρεάζουν καταλυτικά τον κοινωνικό αντίκτυπο των τρομοκρατικών επιθέσεων. Η

⁶⁰ Βλ. Παράρτημα, σ.ΙΧ-Χ.

διαχείριση σε επίπεδο αντιτρομοκρατίας από τις κυβερνήσεις και τις αρχές ασφαλείας, κυρίως ως προς την επικοινωνία, καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον κοινωνικό επηρεασμό (Bakker & de Graaf, 2014, p.7).

Πολιτικοί και γραφειοκράτες τείνουν να αντιμετωπίζουν με υπερβολικό τρόπο και να αναδεικνύουν, συχνά, αβάσιμες και ανεπιβεβαίωτες απειλές, προκειμένου οι ίδιοι να προστατευτούν από πιθανές ευθύνες και κριτική, την ίδια ώρα, οι τρομοκράτες εξυπηρετούνται από την υπερεκτίμηση της ισχύος τους (Mueller, 2006). Η συνήθεια των πολιτικών και των αρχών να μην αντιμετωπίζουν τους τρομοκράτες, ως απλούς εγκληματίες, αλλά να παρουσιάζουν τις επιτυχίες, για πολιτικό όφελος, ως κάτι πολύ σημαντικό και τους ίδιους ως υπεράνθρωπους, ενισχύει τη λανθασμένη πρόσληψη του κοινού (Sageman, 2008, pp.153-154).

Οι Mueller & Stewart (2016, pp.19-25, 32-35) υποστηρίζουν ότι οι αρχές ασφαλείας των ΗΠΑ συχνά καταγράφουν με υπερβολικό τρόπο τρομοκρατικές επιθέσεις ή απόπειρες επιθέσεων, τόσο ως προς τη σοβαρότητά τους, όσο και προς τον αριθμό τους, συμβάλλοντας στη λανθασμένη πρόσληψη των πολιτών για το μέγεθος της απειλής.

Η κάλυψη της τρομοκρατίας από τα ΜΜΕ, συχνά ταυτίζεται με την οπτική των κυβερνήσεων, διότι «βασίζονται στο πλαίσιο ερμηνείας που προσφέρεται από κρατικούς αξιωματούχους, ειδικούς ασφαλείας και στρατιωτικούς σχολιαστές, με τις ειδήσεις να λειτουργούν, τελικά, ως ενισχυτές των πολιτικών ηγετών και των πολιτικών ασφαλείας που εφαρμόζουν» (Norris et al., 2003, p.3). Η σύνδεση της τρομοκρατίας με έναν ευρύτερο λόγο φόβου, συμβάλει στην ανάδειξη της πολιτικής του φόβου, δηλαδή στην προώθηση και χρήση από τους κυβερνώντες, της πρόσληψης της κοινωνίας σχετικά με τον κίνδυνο, το ρίσκο και τον φόβο, προκειμένου να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι (Altheide, 2006, p.114). Με τον τρόπο αυτό, διαμορφώνεται και η ατομική αίσθηση κινδύνου, που επηρεάζει τη στήριξη των εφαρμοζόμενων πολιτικών εναντίον της τρομοκρατίας (Nacos et al., 2011, p.42). Ο Robin (2004, p.23), υποστηρίζει ότι οι αμερικανικές πολιτικές ελίτ χειραγώγησαν τον φόβο της τρομοκρατίας, προκειμένου να δημιουργήσουν ή να εδραιώσουν κατασταλτικές μορφές εξουσίας.

Μετά την 11/09, για την κυβέρνηση των ΗΠΑ, η τρομοκρατία μετατράπηκε από μία δευτερεύουσα απειλή σε «War on Terror» (Powell, 2011, p.90). Τα ΜΜΕ

ακολούθησαν τη βούληση της διοίκησης Bush «[...] διατηρώντας τον φόβο της αμερικανικής κοινής γνώμης για περισσότερες τρομοκρατικές επιθέσεις, ζωντανό.» (Nacos, 2016, p.199). Οι Reese & Lewis (2009) υποστηρίζουν ότι τα ΜΜΕ εσωτερικοποίησαν και κανονικοποίησαν την κυβερνητική οπτική, με αποτέλεσμα όλες οι τρομοκρατικές ενέργειες να εντάσσονται στο πλαίσιο του «War on Terror». Το θέμα του Ιράκ, και η σύνδεσή του με την 11/09, ενσωματώθηκε, επαναλήφθηκε και αναπτύχθηκε από τα ΜΜΕ, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα υποστηρικτικό για την εισβολή στο Ιράκ πολιτικό κλίμα (Reese, 2007). Σύμφωνα με την Powell (2011, p.90), αυτό ήταν το ξεκίνημα ενός «εμείς» εναντίον «αυτών», ΗΠΑ εναντίον Ισλάμ, μίας εχθρότητας μεταξύ Δύσης και Ανατολής, που συντήρησε ένα κλίμα φόβου και τρομοκρατίας, επαναλαμβανόμενα συνδεδεμένο με τους Μουσουλμάνους.

Μετά την 11/09, ειδικοί και πολιτικοί προσέφεραν αναλύσεις για τον ισλαμικό φονταμενταλισμό και την τρομοκρατία, παρουσιάζοντας, συχνά, τους ισλαμιστές τρομοκράτες με μη πολιτικούς όρους, εξυψώνοντας, με αυτόν τον τρόπο, τους φόβους των πολιτών. Η ηγεσία και ο πνευματικός κόσμος υποστήριζε ότι οι ΗΠΑ αντιμετωπίζουν έναν σκιάδη, άπιαστο εχθρό, χωρίς ξεκάθαρους πολιτικούς στόχους, που χρησιμοποιεί τον τρόμο, όχι ως πολιτικό όργανο, αλλά ως αφορμή για να εκτονώσει ένα ανεξήγητο και απάνθρωπο μίσος (Robin, 2001).

Τίποτα δεν ενισχύει περισσότερο τον φόβο των ανθρώπων για τρομοκρατικές επιθέσεις, από τη συστηματική κάλυψη των «προειδοποιήσεων κινδύνου» από κυβερνητικούς αξιωματούχους. Για πολύ καιρό μετά την 11/09, τα αμερικανικά ΜΜΕ, πέρα από τις συνεχείς αναφορές στη φρίκη των επιθέσεων και την πιθανότητα συνέχισής τους, αναμετέδιδαν προειδοποιήσεις για ενδεχόμενες επιθέσεις, τόσο από κυβερνητικούς αξιωματούχους, όσο και από τους ηγέτες της al-Qaeda (Nacos, 2016, p.197). Σύμφωνα με σχετική έρευνα, παρατηρήθηκε θετική συσχέτιση μεταξύ της δημοφιλίας του τότε Προέδρου των ΗΠΑ και των επίσημων προειδοποιήσεων τρομοκρατικού κινδύνου (Willer, 2004, p.10).

Σύμφωνα με ανάλυση δηλώσεων πολιτικών και κρατικών αξιωματούχων του ΗΒ, συχνά υπογραμμιζόταν ο ανεξέλεγκτος χαρακτήρας της τρομοκρατίας. Παρουσιαζόταν, ως το αποτέλεσμα της υποτιθέμενης πανταχού παρούσας, απρόβλεπτης, διαρκούς και άπειρης φύσης της τρομοκρατικής απειλής, ενός ολέθριου φαινομένου (Tsoukala, 2008, pp.78, 83). Ο φόβος για την τρομοκρατία ενισχύεται από

την υιοθέτηση μίας επικοινωνιακής στρατηγικής που τον τροφοδοτεί, αυξάνοντας το άγχος στους πολίτες και στοχεύει στη δικαιολόγηση διαφόρων πολιτικών πρωτοβουλιών με ανελεύθερο χαρακτήρα (Tsoukala, 2008, p.83).

Μετά τις επιθέσεις της 11/09, ορισμένοι πολιτικοί αξιωματούχοι στην ΕΕ αντέδρασαν υπερβολικά, και εν μέρει συνέβαλλαν, εκούσια ή ακούσια, στη δημιουργία άγχους στις κοινωνίες των ΚΜ, ως προς την τρομοκρατική απειλή, μέσω της δημόσια επικοινωνίας και των νομοθετικών τους πρωτοβουλιών. Η δημιουργία της αίσθησης έκτακτης ανάγκης στα ΚΜ, αλλά και στην ΕΕ, επέτρεψε σε ορισμένες περιπτώσεις να ξεπεραστούν νομικοί περιορισμοί και πολιτικές αντιρρήσεις σε μέτρα που αυξάνουν τους πόρους και τις αρμοδιότητες των υπηρεσιών ασφαλείας (Edwards & Meyer, 2008, p.18), και στην προώθηση νομοθετικών πρωτοβουλιών για την καταπολέμηση του εγκλήματος, που στο παρελθόν δεν συγκέντρωναν τις αναγκαίες συναινέσεις. Υποστηρίζεται ότι η τρομοκρατική απειλή παρουσιάστηκε με υπερβολικό τρόπο και εργαλειοποιήθηκε για την εξυπηρέτηση πολιτικών στρατηγικών (Bures, 2011, p.45). Σύμφωνα με τους Edwards & Meyer (2008, p.14), η ανάλυση της τρομοκρατικής απειλής στην ΕΕ και τα ΚΜ και, μέσω αυτής, η πρόσληψη της απειλής από τους πολίτες, συχνά επηρεάζεται από ιδιοτελείς πολιτικούς παράγοντες και θεσμούς, με διαφορετικά μεταξύ τους κίνητρα, που στοχεύουν σε οφέλη, όπως η γενική επιρροή και οι οικονομικοί πόροι.

Διεθνούς φήμης ειδικοί επηρέασαν την κοινή γνώμη, υποστηρίζοντας ότι μία επίθεση από ισλαμιστές τρομοκράτες εναντίον των ΗΠΑ ή της Ευρώπης είναι εξαιρετικά πιθανή (Mueller & Stewart, 2021, p.141). Στη λανθασμένη πρόσληψη για το μέγεθος της απειλής συνέβαλλαν και υψηλόβαθμοι Αμερικανοί αξιωματούχοι, με δηλώσεις τους για ενδεχόμενη χρήση όπλων μαζικής καταστροφής από ισλαμιστές τρομοκράτες (Mueller & Stewart, 2016, p.29).

Το κοινό των ΗΠΑ, μέσω των ΜΜΕ, κατανάλωσε μία εικόνα του Ισλάμ, ως μία μεγάλη τρομοκρατική απειλή από τα έξω (Powell, 2018, p.2). Η προκατάληψη και η δημιουργία στερεοτύπων εναντίον του Ισλάμ, αφορά συνολικά τα Δυτικά ΜΜΕ, όπου ο τρόπος παρουσίασης της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, συμβάλλει στην καλλιέργεια φόβου και μίας αντίληψης: Ισλάμ εναντίον Δύσης (Powell, 2018, p.2). Τη γενικευμένη αρνητική παρουσίαση των Μουσουλμάνων από τα Δυτικά ΜΜΕ, που προωθεί την ιδέα της σύγκρουσης των πολιτισμών, αναγνωρίζει και ο Rahim Khan et al. (2012, p.5).

3.3. Οι τρομοκράτες ως διαμορφωτές της πρόσληψης

Η τρομοκρατία μπορεί να οριστεί, ως μία εκστρατεία βίας, σχεδιασμένη να εμπνεύσει φόβο (Jenkins, 1974, p.2), που ξεπερνά τη στατιστική πιθανότητα μίας επίθεσης (Sunstein, 2003, p.123), και να δημιουργήσει υπερβολική πρόσληψη της δύναμης των τρομοκρατών (Jenkins, 1974, p.4).

«Η τρομοκρατία στοχεύει στους ανθρώπους που παρακολουθούν, όχι στα πραγματικά θύματα. Η τρομοκρατία είναι θέατρο» (Jenkins, 1974, p.4). Η προσέλκυση της προσοχής και της δημοσιότητας αποτελούν εγγενή στοιχεία της τρομοκρατίας, ακόμα και κατά τις πρώιμες μορφές της (Hoffman, 2017, p.226).⁶¹

Σύμφωνα με τη Schlagheck (1988, p.3, όπως αναφέρεται στο Nacos et al., 2011, p.35), το τρίπτυχο «δημοσιότητα, προπαγάνδα και ψυχολογικός πόλεμος» αποτυπώνει τα κεντρικά στοιχεία της επικοινωνιακής στρατηγικής των τρομοκρατών. Η τρομοκρατία μπορεί να περιγραφεί, ως μέσο βίαιης προπαγάνδας δια του οποίου μπορεί να μεταδοθεί ένα μήνυμα, για έναν σκοπό που διαφορετικά δεν θα λάμβανε ποτέ τέτοια έκθεση (Richards, 2015, p.57).

«Οι τρομοκρατικές επιθέσεις είναι συχνά προσεκτικά χορογραφημένες, προκειμένου να τραβήξουν την προσοχή των ηλεκτρονικών μέσων και του διεθνούς τύπου» (Jenkins, 1974, p.4). Πράγματι, τα ΜΜΕ λειτουργούν, ως εργαλείο για τους τρομοκράτες, προκειμένου να προωθούν τα μηνύματά τους, αφού λόγω της σοκαριστικής φύσης της τρομοκρατίας, παρέχουν ασταμάτητη κάλυψη στις τρομοκρατικές επιθέσεις, καλλιεργώντας ένα κλίμα φόβου στην κοινωνία (Powell, 2018, p.2).

Αλλά και το κοινό, μολονότι δεν τρέφει καμία συμπάθεια για τους τρομοκράτες, αισθάνεται βαθιά και διαρκή γοητεία για αυτούς και για την τρομοκρατία εν γένει (Hoffman, 2017, p.234). Σύμφωνα με τον Kellen «Οι άνθρωποι [μπορεί να μην] εγκρίνουν τους τρομοκράτες, περισσότερο από όσο εγκρίνουν τους δολοφόνους [...], αλλά [...] ξεκάθαρα εντριγκάρονται από αυτούς.» (1988, όπως αναφέρεται στο Downes-Le Guin & Hoffman, 1993, p.16).

⁶¹ Όπως στις περιπτώσεις των Ζηλωτών και των Ασσασίνων, όπου στόχευαν σε ένα κοινό, πολύ ευρύτερο από τα άμεσα θύματα των επιθέσεών τους (Hoffman, 2017, p.226).

Το διαδίκτυο, το πιο καινοτόμο δίκτυο επικοινωνίας, που αναπτύχθηκε από τη Δύση, εξυπηρετεί, πλέον, τα συμφέροντα της διεθνούς τρομοκρατίας, του μεγαλύτερου εχθρού της (Weimann, 2015). Οι τρομοκράτες αυξάνουν τη χρήση τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, οι οποίες προσφέρουν προσιτό, φθηνό και πολύ αποτελεσματικό τρόπο να διαδίδουν την προπαγάνδα τους, να προσεγγίσουν ένα πολύ μεγαλύτερο κοινό (Hodwitz, 2020, p.68), να πραγματοποιούν εκστρατείες ψυχολογικού πολέμου, διαδίδοντας απειλές και στοχεύοντας στη δημιουργία αισθημάτων φόβου και αδυναμίας (Weimann, 2015).

Λόγω μιας σειράς νέων τεχνολογικών δυνατοτήτων, διαμορφώθηκε μία «νέα σχολή τρομοκρατίας». Αντί να οργανώνονται ειδικά σχεδιασμένες επιθέσεις μπροστά στις κάμερες των ΜΜΕ, μπορούν να εξαπολύονται επιθέσεις, όποτε βολεύει τους τρομοκράτες και να φέρνουν μαζί τις δικές τους κάμερες (Dauber & Robinson, 2020, p.86), καθώς και να σκηνοθετούνται θεαματικά βίντεο εκτελέσεων, που να επικοινωνούν το δυστοπικό μανιφέστο τους στο παγκόσμιο κοινό (Chouliaraki & Kissas, 2018, p.37).

Όπως παρατήρησε η Meyer (1991, p.2): «Η προπαγάνδα δίνει εξουσία στους δημιουργούς της. Όταν μια ομάδα ελέγχει τα αυτιά και τα μάτια των ανθρώπων, μπορεί να χειραγωγήσει το μυαλό τους [...]»

Το ISIS με τη ραγδαία ανάπτυξή του, και τη διπλή του υπόσταση, ως εδαφική-κρατική οντότητα και ως παγκόσμια απειλή, επανάφερε με έμφαση τον τρόπο στην κορυφή της μαζικής συνείδησης. Μία σειρά βομβιστικών επιθέσεων, πυροβολισμών, επιθέσεων με οχήματα και μαχαίρια, παρείχαν στοιχεία για διακήρυξη ενός καθεστώτος τρόμου σε ολόκληρη τη Δύση (Simpson, 2019, p.xi).

Συνέπεια της σημερινής τεχνολογίας, που οι τρομοκράτες εκμεταλλεύονται, είναι και ότι η έννοια του θεαματικού έχει αλλάξει. Παλαιότερα, προκειμένου να μπορούν να τραβήξουν το ενδιαφέρον του κοινού, χρειαζόταν να ανεβάζουν διαρκώς τον αριθμό των θυμάτων, με απόγειο την 11/09. Με τα ΜΚΔ, πολύ λιγότεροι χρειάζεται να πεθάνουν, προκειμένου να παραλύσει η κοινωνία από φόβο. Το ISIS άλλαξε την έννοια του θεαματικού και την εφάρμοσε στις αντιδράσεις και όχι στην επίθεση καθαυτή. Η εστίαση μετακινήθηκε από τον μεγάλο αριθμό θυμάτων, στη μεγάλη αντίδραση στην επίθεση (Dauber & Robinson, 2020, pp.92-94).

Το ISIS ήταν με διαφορά η πιο επιτυχημένη τζιχαντιστική ομάδα της σύγχρονης ιστορίας, ως προς την αποτελεσματική χρήση της προπαγάνδας (Ingram et al., 2020, p.177), το υλικό του ήταν από την αρχή προσανατολισμένο στη σύγχρονη κουλτούρα, του εντυπωσιασμού, της εικόνας, της βίας, του σύντομου και εύληπτου μηνύματος (Antinori, 2017, pp.5-7). Αυτό που έφερε το ISIS στο προσκήνιο, ήταν η τρομερή ικανότητα να σκηνοθετεί αποτελεσματικά τον τρόμο. Δεν διέθετε μεγάλη δυνατότητα να καταστρέφει, όμως διέθετε την ικανότητα να προκαλεί φόβο (Roy, 2017, σ.129), δίδοντας παράλληλα μια δυσανάλογη εικόνα για την ισχύ του (Kadivar, 2020, p.18).

Το ISIS εστίασε στις εξωτερικές επιχειρήσεις εναντίον των Δυτικών χωρών, ενορχηστρώνοντας με υπερβολική γλώσσα την επικοινωνιακή στρατηγική του και εξαπολύοντας, ουσιαστικά, τη μεγαλύτερη τζιχαντιστική καμπάνια εναντίον της Δύσης, μετά την 11/09 (Gupta, 2020, p.312). Η «jihad της επικοινωνίας» αποτέλεσε το μεγαλύτερο κομμάτι του πολέμου του ISIS (Kadivar, 2020, p.3). Μία από τις δράσεις του «ψηφιακού Χαλιφάτου» ήταν και η δημοσίευση βίαιων-cult βίντεο με εκτελέσεις ομήρων (Anderson, 2020, p.28). Εστίασε στην προσεγμένη παραγωγή και το μελετημένο περιεχόμενο των βίντεο αποκεφαλισμών και τελετουργικών εκτελέσεων, μεταξύ αυτών και αρκετά με Δυτικούς ομήρους, με σκοπό να τρομοκρατήσει τους εχθρούς της οργάνωσης (Celso, 2020, pp.321-322).

Το ISIS χρησιμοποίησε ασυνήθιστους τρόπους εκτέλεσης των αιχμαλώτων (Kadivar, 2020, p.16), πλημυρίζοντας το διαδίκτυο με εικόνες εκατοντάδων ανθρώπων να εκτελούνται με όπλα και μαχαίρια και τα κομμένα κεφάλια τους να παρουσιάζονται καρφωμένα σε παλούκια (Stern & Berger, 2015). Η «υπέρμετρη βία», που αποτέλεσε χαρακτηριστικό του ISIS, με τις εικόνες φρικτών αποκεφαλισμών και σταυρώσεων, είχε, ως σκοπό, να εκφοβίσει τους αντιπάλους του (Stern & Berger, 2015), να προκαλέσει τρόμο στο κοινό της Δύσης (Chouliaraki & Kissas, 2018, p.29). Πολλά από τα βίντεο με εκτελέσεις, κυκλοφόρησαν στα Αγγλικά στοχεύοντας στο Δυτικό κοινό (Chouliaraki & Kissas, 2018, p.29).

Η θεαματική θανατοπολιτική του ISIS, που, εν πολλοίς, βασίζεται στην προβολή της φρίκης, μέσω σκηνοθετημένων εκτελέσεων με έμφαση στο γκροτέσκο και στο απεχθές, έφερε το κοινό της Δύσης αντιμέτωπο με θεάματα που είχαν απαγορευτεί στις Δυτικές κοινωνίες από τον 19^ο αιώνα, προβάλλοντας μία αντι-ανθρωπιστική πολιτική (Chouliaraki & Kissas, 2018, p.25).

Τα φρικιαστικά βίντεο στόχευαν στο να εργαλειοποιήσουν τα ΜΜΕ, κερδίζοντας διαρκή προβολή για την οργάνωση (Ingram et al., 2020, p.229). Πράγματι, το ISIS, λόγω της επικοινωνιακής του διαχείρισης, κατάφερε να κυριαρχήσει τόσο στα ΜΚΔ, όσο και στα παραδοσιακά ΜΜΕ, παρόλο που αριθμός των θυμάτων του ήταν χαμηλός και ενίοτε μηδενικός (Dauber & Robinson, 2020, p.94).

Εύλογα, η Δυτική οπτική για την ισλαμική jihad, είναι εκείνη της καθαρής αγριότητας που συνθέτουν οι τρομοκρατικές επιθέσεις, οι βασανισμοί και οι αποκεφαλισμοί (Anderson, 2020, p.26). Τα βίντεο των εκτελέσεων αποτελούν μινιατούρα του ίδιου ανατριχιαστικού μηνύματος, όπως με τις εικόνες των δύο Πύργων να καταρρέουν το 2001: Όλα έχουν αλλάξει και κανείς δεν είναι, πλέον, ασφαλής (Carr, 2014).

Συμπεράσματα

Ο όρος Δύση είναι πολύπλοκος και συμπεριληπτικός και δεν καθορίζεται βάσει στενών γεωγραφικών ορίων. Η σύνδεση πηγάζει, όχι από τη γεωγραφική εγγύτητα, αλλά από την εγγύτητα των προσδιοριστικών αξιών των κρατών που την αποτελούν.

Τα κράτη της Δύσης είναι στενά συνδεδεμένα, διαθέτουν σημαντική ισχύ, στρατιωτική, οικονομική και πολιτισμική. Είναι κράτη δημοκρατικά, φιλελεύθερα και κοσμικά. Τα συνδέει η Χριστιανική παράδοση, χωρίς να προσδιορίζονται, αποκλειστικά, από αυτή, και τα χαρακτηρίζουν αξίες, όπως η ελευθερία, ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και ο ατομικισμός.

Η Δύση κυριαρχεί στον σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο κόσμο, υπερέχοντας στην παγκόσμια πολιτική, οικονομία και κουλτούρα, και διαθέτοντας πολύ μεγάλη επιρροή στους σημαντικότερους διεθνείς οργανισμούς. Η ισχύς της είναι τόσο εκτεταμένη, ώστε υφίσταται η πεποίθηση ότι η Δύση διαθέτει πάντα την πρωτοβουλία των ενεργειών, ενώ η μη-Δύση απλώς αντιδρά.

Η Δύση αποτελεί ένα μεγάλο καθεστώς «εμείς», το οποίο συχνά προσδιορίζεται και νοηματοδοτείται σε αντίθεση με τους υπόλοιπους, εκείνους που δεν είναι Δύση. Αντίστοιχο φαινόμενο παρατηρείται και από την αντίθετη πλευρά, που προσδιορίζεται σε αντιδιαστολή με τη Δύση και την απόλυτη κυριαρχία αυτής.

Η ισλαμιστική τρομοκρατία διαθέτει θρησκευτικές ρίζες, βασιζόμενη στο δόγμα και την παράδοση του Ισλάμ. Στηρίχθηκε στο θεωρητικό πλαίσιο που ανέπτυξαν θρησκευτικές-φονταμενταλιστικές ομάδες, οι οποίες στόχευαν σε κοινωνικές και

θηρσκευτικές μεταρρυθμίσεις, προκρίνοντας αυτήν, ως βασική μέθοδο επαναστατικής δράσης.

Οι ακραίοι ισλαμιστές δόμησαν σε μεγάλο βαθμό, την ίδια τους την ταυτότητα, πάνω στην αντιπαλότητά τους με τη Δύση. Εναντιώθηκαν στην κυριαρχία της τελευταίας στο παγκόσμιο σύστημα, στην οικονομία και στην πολιτική, αλλά και στον πολιτισμό και τις αρχές της. Οι θεμελιώδεις αξίες της Δύσης, ο πυρήνας της, δαιμονοποιήθηκαν και η ίδια η Δύση ταυτίστηκε με το απόλυτο κακό, καθιστώντας την κήρυξη ιερού πολέμου εναντίον της, επιβεβλημένη στα μάτια των εξτρεμιστών.

Ο πόλεμος των φανατικών ισλαμιστών εναντίον της Δύσης εκδηλώθηκε, μέσω επιθέσεων, που οργανώθηκαν από ισλαμιστικές τρομοκρατικές ομάδες, εναντίον Δυτικών στόχων, ήδη από τη δεκαετία του 1990.

Οι επιθέσεις της 11/09/2001 αποτέλεσαν το ορόσημο της απαρχής μίας νέας περιόδου στο κεφάλαιο της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, που σήμανε την κλιμάκωση του πολέμου εναντίον της Δύσης, κλιμάκωση που διήρκησε για περίπου 18 έτη, στα οποία και εστιάζει η παρούσα μελέτη. Στην υπό εξέταση περίοδο, πρωταγωνίστησαν οι δύο σημαντικότερες τζιχαντιστικές οργανώσεις, η al-Qaeda και το ISIS.

Οι συγκεκριμένες οργανώσεις ευθύνονται, μεταξύ άλλων, για τις 7 μεγαλύτερες επιθέσεις ισλαμιστών τρομοκρατών εναντίον της Δύσης, καθώς και για πάνω από το 93% των θυμάτων.

Οι επιθέσεις των ισλαμιστών τρομοκρατών που πραγματοποιήθηκαν, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, εναντίον της Δύσης, προκάλεσαν 3.806 ανθρώπινες απώλειες. Έπληξαν σημαντικά την αυτό-εικόνα των Δυτικών κοινωνιών και προκάλεσαν μαζικό τρόμο και ανασφάλεια στους πολίτες. Όμως, η πραγματική διάσταση του φαινομένου είναι εντελώς διαφορετική.

Η Δύση συνεχίζει να αποτελεί έναν πολύ ασφαλή χώρο, σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο. Οι επιθέσεις των ισλαμιστών τρομοκρατών εναντίον της αποτελούν μόλις το 0,58% των συνολικών επιθέσεων στον κόσμο, τα δε θύματα που προκλήθηκαν από αυτές, ανέρχονται μόλις σε 2,36% του συνόλου των ανθρωπίνων απωλειών. Οι πιθανότητες να απωλέσει κάποιος τη ζωή του στη Δύση από επίθεση τζιχαντιστών είναι μόνο 1 στα 4.382.156, ενώ στον υπόλοιπο κόσμο ανέρχεται σε 1 στις 787.402, δηλαδή η πιθανότητα να σκοτωθεί κάποιος από επιθέσεις αυτού του είδους σε περιοχές εκτός

του Δυτικού κόσμου, είναι 5,5 φορές μεγαλύτερη. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι η πιθανότητα να πέσει κάποιος θύμα ανθρωποκτονίας στην ΕΕ είναι 40 φορές μεγαλύτερη και στις ΗΠΑ 210 φορές μεγαλύτερη. Ακόμα και η πιθανότητα να πνιγεί κάποιος σε μπανιέρα στις ΗΠΑ είναι 6 φορές μεγαλύτερη από την πιθανότητα να χάσει τη ζωή του, εξαιτίας της δράσης της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στη Δύση.⁶²

Διαπιστώνεται ότι η ισλαμιστική τρομοκρατία δεν καταφέρνει να πλήξει την παγκόσμια επιρροή της Δύσης, τις στρατιωτικές της δυνατότητες, τις θεμελιώδεις αξίες της, την κοινωνική της συνοχή και την επιδραστική της κουλτούρα. Ακόμα και στον τομέα της οικονομίας, ο αντίκτυπος της ισλαμιστικής τρομοκρατίας είναι αρκετά περιορισμένος. Ενδεικτικό είναι ότι το συνολικό κόστος των επιθέσεων από ισλαμιστές τρομοκράτες, εναντίον της Δύσης, για μία περίοδο περίπου 18 ετών, ανήλθε σε λιγότερο από 0,5% του συνολικού της ΑΕΠ, για το 2019. Καθίσταται προφανές ότι, σε καμία περίπτωση, η ισλαμιστική τρομοκρατία δεν αποτελεί απειλή ζωτικού χαρακτήρα για τη Δύση.

Παρά τις ανωτέρω διαπιστώσεις, περί των πραγματικών διαστάσεων της απειλής της ισλαμιστικής τρομοκρατίας για τη Δύση, δηλαδή του περιορισμένου της αντικτύπου, διαπιστώνεται ότι οι Δυτικές κοινωνίες προσλαμβάνουν το φαινόμενο, ως μία σημαντική απειλή.

Τα αίτια της λανθασμένης πρόσληψης της απειλής, σχετίζονται περισσότερο με τις ίδιες τις Δυτικές κοινωνίες, παρά με το φαινόμενο καθεαυτό. Μία γενική κουλτούρα φόβου χαρακτηρίζει τις σύγχρονες Δυτικές κοινωνίες, ένα αίσθημα ανασφάλειας που δεν δικαιολογείται από την πραγματικότητα, και αποτελεί παράγοντα που τις καθιστά ιδιαίτερα δεκτικές στην τρομοκράτηση.

Σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση της πρόσληψης της απειλής, αποτελεί η ανθρώπινη ψυχολογία, η οποία επηρεάζεται, αφενός από την ιδέα του θανάτου, που τροφοδοτείται από τις τρομοκρατικές επιθέσεις και την καταστροφή που αυτές προκαλούν, αφετέρου από τον αντίκτυπο των επιθέσεων, σε συμβολικό επίπεδο, όταν με αυτές πλήττονται ισχυρά σύμβολα και αξίες των κοινωνιών τους. Επίσης, στην κατεύθυνση αυτή συμβάλει και το γεγονός ότι οι μηχανισμοί αντίληψης των

⁶² Βλ. Παράρτημα, σ.ΙV-V.

ανθρώπων, ως προς την αξιολόγηση των απειλών, εγγενώς, τείνουν να μην είναι αντικειμενικοί.

Επιπλέον, στην όλη στρέβλωση της πρόσληψης επιδρούν σημαντικά τα ΜΜΕ, με τη διαρκή και υπερβολική προβολή του φαινομένου, καθώς και πολιτικοί και κρατικοί αξιωματούχοι που, συχνά, υποδαυλίζουν τον φόβο για την τρομοκρατία στην κοινωνία.

Επιπροσθέτως, η αδυναμία κατανόησης του υποβάθρου και των κινήτρων των τρομοκρατών συμβάλει στη δημιουργία δυσανάλογα μεγάλου φόβου στην κοινωνία. Στη δημιουργία της αίσθησης μίας διαρκούς απειλής από τα έξω, μίας ευρύτερης αντιπαράθεσης δυο κόσμων, Ισλάμ εναντίον Δύσης.

Η δημιουργία τρόμου αποτελεί σκοπό και συστατικό γνώρισμα της τρομοκρατίας. Ως εκ τούτου, σημαντικό μέρος των προσπαθειών των ισλαμιστών τρομοκρατών προσανατολίζεται στην επικοινωνία και ειδικότερα στο σκέλος του ψυχολογικού πολέμου.

Τα παραδοσιακά ΜΜΕ, εργαλειοποιούνται από τους τρομοκράτες, προκειμένου να μεταδώσουν το δυστοπικό τους μήνυμα και παράλληλα αξιοποιούν όλα τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας, προκειμένου να προσεγγίσουν τους πολίτες και να τους τρομοκρατήσουν.

Οι τζιχαντιστές τρομοκράτες, προσαρμόζουν τις μεθόδους και τις τακτικές τους, προσανατολιζόμενοι, περισσότερο, στην πρόκληση μεγάλου αντικτύπου στις Δυτικές κοινωνίες, δημιουργώντας υπερβολική εντύπωση για την πραγματική τους ισχύ, χωρίς να χρειάζεται να οργανώσουν πολύνεκρες επιθέσεις.

Στη νέα αυτή jihad της επικοινωνίας, το ISIS πρωτοπόρησε και κυριάρχησε έως το τέλος της υπό εξέταση περιόδου. Εστίασε έντονα στο θεαματικό και στο γκροτέσκο της εικόνας, προβάλλοντας, επιμελώς, σκηνοθετημένη υπέρμετρη βία, απόλυτη καταστροφή και φρίκη.

Εύλογα συνάγεται ότι η ισλαμιστική τρομοκρατία, επιβεβαιώνει απόλυτα την ουσία της έννοιας του ιδίου του ονόματός της, δημιουργεί φόβο και εμπεδώνει ένα αίσθημα ανασφάλειας στη Δύση, δυσανάλογα μεγάλο σε σχέση με την πραγματική της ισχύ, την καταστρεπτική της δυνατότητα, καθώς και τις συνέπειες της δράσης της. Τελικώς, η ισλαμιστική τρομοκρατία, ως προς τη Δύση, αποτελεί μία απειλή χαμηλής πιθανότητας, αλλά υψηλού αντικτύπου.

Βιβλιογραφία

- Altheide, D. L. (2006). *Terrorism and the Politics of Fear*. AltaMira Press.
- Anderson, R. A. (2020). Online Utilization for Terrorist Self-Radicalization Purposes. In J. R. Vacca (Ed.), *Online Terrorist Propaganda, Recruitment, and Radicalization* (pp. 3-32). CRC Press.
- Antinori, A. (2017). *The “Jihadi Wolf” Threat: The Evolution of Terror Narratives Between the (Cyber-)Social Ecosystem and Self-Radicalization “Ego-System”*. Europol.
- Baker, P., Cooper, H., Barnes, J. E. & Schmitt, E. (2022, August 1). *U.S. Drone Strike Kills Ayman al-Zawahri, Top Qaeda Leader*. The New York Times.
<https://nyti.ms/3RiWu2X>
- Bakker, E., & de Graaf, B. (2014). *Towards a Theory of Fear Management in the Counterterrorism Domain: A Stocktaking Approach*. International Centre for Counter-Terrorism.
- Bakker, E., & de Roy van Zuijdewijn, J. (2015). *Jihadist Foreign Fighter Phenomenon in Western Europe: A Low-Probability, High-Impact Threat*. International Centre for Counter-Terrorism.
- Bardwell, H., & Iqbal, M. (2021). The Economic Impact of Terrorism from 2000 to 2018. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 27(2), 227–261.
<https://doi.org/10.1515/peps-2020-0031>
- Bonnett, A. (2004). *The Idea of the West: Culture, Politics and History*. Palgrave Macmillan.

- Buesa, M., Valiño, A., Heijs, J., Baumert, T., & Gómez, J. G. (2007). The Economic Cost of March 11: Measuring the Direct Economic Cost of the Terrorist Attack on March 11, 2004 in Madrid. *Terrorism and Political Violence*, 19(4), 489–509. <https://doi.org/10.1080/09546550701590677>
- Bureau of Counterterrorism. (2019). *Country Reports on Terrorism 2019*. U.S. Department of State.
- Bures, O. (2011). *EU Counterterrorism Policy: A Paper Tiger?*. Ashgate.
- Buruma, I., & Margalit, A. (2004). *Occidentalism: The West In the Eyes of its Enemies*. The Penguin Press.
- Byman, D. L. (2017, June 29). *Judging al-Qaida's record, Part I: Is the organization in decline?* Brookings. <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/06/29/judging-al-qaidas-record-part-i-is-the-organization-in-decline/>
- Callimachi, R., & Schmitt, E. (2019, October 31). *ISIS Names New Leader and Confirms al-Baghdadi's Death*. The New York Times. <https://nyti.ms/3eCWKrh>
- Carr, D. (2014, September 7). *With Videos of Killings, ISIS Sends Medieval Message by Modern Method*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2014/09/08/business/media/with-videos-of-killings-isis-hones-social-media-as-a-weapon.html>
- Celso, A. (2020). How IS Virtual Planners Use the Dark Web to Recruit, Direct, and Inspire Attacks in Europe and North America. In J. R. Vacca (Ed.), *Online*

- Terrorist Propaganda, Recruitment, and Radicalization* (pp. 317-340). CRC Press.
- Chaliand, G. & Blin, A. (2007). From 1968 to Radical Islam. In G. Chaliand & A. Blin (Eds.), *The history of terrorism: From Antiquity to Al Qaeda*. (pp. 221-254). University of California Press.
- Choueiri, Y. M. (2010). *Islamic Fundamentalism: The Story of Islamist Movements*. Continuum.
- Chouliaraki, L., & Kissas, A. (2018). The Communication of Horrorism: A Typology of ISIS Online Death Videos. *Critical Studies in Media Communication*, 35(1), 24-39. <https://doi.org/10.1080/15295036.2017.1393096>
- Cook, D. (2015). Islamist terrorism from the Muslim Brotherhood to Hamas. In R.D. Law (Ed.), *The Routledge History of Terrorism*. (pp. 270-283). Routledge.
- Cox, D., & Jones, R. P. (2015, October 12). *Nearly Half of Americans Worried That They or Their Family Will Be a Victim of Terrorism*. Public Religion Research Institute. <https://www.prrri.org/research/survey-nearly-half-of-americans-worried-that-they-or-their-family-will-be-a-victim-of-terrorism/>
- Crabtree, S., & Kluch, S. (2017, June 15). *Terrorism, Migration Trouble Many in Europe*. Gallup. <https://news.gallup.com/poll/212405/terrorism-migration-trouble-europe.aspx>
- Dauber, C. E. & Robinson, M. D. (2020). How Homegrown Violent Extremism Will Likely Continue to Evolve as a Significant Threat. In J. R. Vacca (Ed.), *Online Terrorist Propaganda, Recruitment, and Radicalization* (pp. 81-102). CRC Press.

- de Roy van Zuijdewijn, J., & Sciarone, J. (2019). Convergence of the Salience of Terrorism in the European Union Before and After Terrorist Attacks. *Terrorism and Political Violence*, 2019, September, 1-21.
<https://doi.org/10.1080/09546553.2019.1647175>
- Downes-Le Guin, T., & Hoffman, B. (1993). *The Impact of Terrorism on Public Opinion, 1988 to 1989*. RAND.
- Duignan, B. (2022, November 30). George W. Bush. *Encyclopedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/biography/George-W-Bush>
- Edwards, G., & Meyer, C. O. (2008). Introduction: Charting a Contested Transformation. *Journal of Common Market Studies*, 46(1), 1-25.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2007.00765.x>
- Enders, W., & Sandler, T. (2012). *The Political Economy of Terrorism*. Cambridge University Press.
- Esposito, J. L. (2003). *The Oxford Dictionary of Islam*. Oxford University Press.
- European Commission. (2001). *Standard Eurobarometer 56 - Autumn 2001*.
- European Commission. (2002a). *Standard Eurobarometer 57 - Spring 2002*.
- European Commission. (2001b). *Standard Eurobarometer 58 - Autumn 2002*.
- European Commission. (2007). *Special Eurobarometer 266: The role of the European Union in justice, freedom and security policy areas*.
- European Commission. (2008). *Special Eurobarometer 290: The role of the European Union in Justice, Freedom and Security policy areas*.
- European Commission. (2011). *Special Eurobarometer 371: INTERNAL SECURITY*.

- European Commission. (2015). *Special Eurobarometer 432: Europeans' attitudes towards security*.
- European Commission. (2017). *Special Eurobarometer 464b: Europeans' attitudes towards security*.
- Eurostat. (2019). *First population estimates: EU population up to over 513 million on 1 January 2019*.
- Eurostat. (2022). *Road accident fatalities - statistics by type of vehicle, 2020* [Data set]. <https://bit.ly/3DoQsIk>
- Eurostat (n.d.). *Intentional homicide, 2008-2019*. Retrieved January 10, 2023, from <https://bit.ly/3XL1gcb>
- Federal Bureau of Investigation. (2019). *Crime in the United States: by Volume and Rate per 100,000 Inhabitants, 2000–2019* [Data set]. <https://bit.ly/2RMLh0a>
- Friedman, T. L. (2001, September 13). *Foreign Affairs; World War III*. The New York Times. <https://nyti.ms/3JzWSpY>
- Furedi, F. (2002). *Culture of Fear: Risk-Taking and the Morality of Low Expectation*. Continuum.
- Gabel, M. J. (2022, December 4). European Union. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/European-Union>
- Gallup. (2021). *Gallup Poll Social Series: Work And Education* (Timberline: 937614, T:448, Princeton Job #: 21-08-010).
- Gallup. (n.d.). *In Depth: Topics A to Z, Terrorism*. Retrieved January 10, 2023, from <https://news.gallup.com/poll/4909/terrorism-united-states.aspx>

- Gartenstein-Ross, D. (2015). The genesis, rise, and uncertain future of al-Qaeda. In R.D. Law (Ed.), *The Routledge History of Terrorism* (pp. 333-350). Routledge.
- Gupta, S. (2020). Supporting the Authentication of Digital Evidence. In J. R. Vacca (Ed.), *Online Terrorist Propaganda, Recruitment, and Radicalization* (pp. 305-313). CRC Press.
- Guzzini, S. (2017). Foreign Policy Identity Crises and Uses of 'the West'. In G. Hellmann & B. Herborn (Eds.), *Uses of the West: Security and the Politics of Order* (pp. 13-36). Cambridge University Press.
- Hall, S. (1995). The West and The Rest: Discourse and Power. In S. Hall & B. Gieben (Eds.), *Formations of Modernity* (pp. 276-320). Polity Press.
- Halliday, F. (2010). *Η Μέση Ανατολή στις Διεθνείς Σχέσεις: Ισχύς, Πολιτική και Ιδεολογία*. (Ε. Μαρούλη, Μετ.). Εκδόσεις Ξιφαράς.
- Hansen, L. (2017). Conclusion: The Ways of the West and the Road Ahead. In G. Hellmann & B. Herborn (Eds.), *Uses of the West: Security and the Politics of Order* (pp. 280-300). Cambridge University Press.
- Hellmann, G. (2017). Defending 'the West'? The Transformation of National Security in the European Union. In G. Hellmann & B. Herborn (Eds.), *Uses of the West: Security and the Politics of Order* (pp. 231-253). Cambridge University Press.
- Herborn, B., & Hellmann, G. (2017). Introduction: Uses of the West. In G. Hellmann & B. Herborn (Eds.), *Uses of the West: Security and the Politics of Order* (pp. 1-10). Cambridge University Press.

- Herborth, B. (2017). Everyday Exceptions: The Paradox of a Perpetual State of Emergency. In G. Hellmann & B. Herborth (Eds.), *Uses of the West: Security and the Politics of Order* (pp. 136-155). Cambridge University Press.
- Hodwitz, O. (2020). Rule-of-Law and Respect for Human Rights Considerations. In J. R. Vacca (Ed.), *Online Terrorist Propaganda, Recruitment, and Radicalization* (pp.65-78). CRC Press.
- Hoffman B., & Reinares F. (2014). Conclusion. In B. Hoffman & F. Reinares (Eds.), *The Evolution of the Global Terrorist Threat: From 9/11 to Osama Bin Laden's Death* (pp.618-639). Columbia University Press.
- Hoffman, B. (2017). *Inside Terrorism*. Columbia University Press.
- Ingram, H. J., Whiteside, C., & Winter, C. (2020). *The ISIS Reader: Milestone Texts of the Islamic State Movement*. Oxford University Press.
- Jackson, P. T. (2017). After 'the Clash': Uses of 'the West' after the Cold War. In G. Hellmann & B. Herborth (Eds.), *Uses of the West: Security and the Politics of Order* (pp. 83-108). Cambridge University Press.
- Jenkins, B. M. (1974). *Terrorism: A New Kind of Warfare*. RAND.
- Jones, C. (2018). West/Western. In G. W. Brown, I. McLean & A. McMillan (Eds.), *The Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations* (4th ed.). Oxford University Press.
- Kadivar, J. (2020). Daesh and the Power of Media and Message. *Arab Media and Society*, 30(1) 1–28.

- Kearns, E. M., Betus, A. E., & Lemieux, A. F. (2019). Why Do Some Terrorist Attacks Receive More Media Attention Than Others? *Justice Quarterly*, 36(6), 985–1022. <https://doi.org/10.1080/07418825.2018.1524507>
- Klausen, J. (2021). *Western Jihadism: A Thirty-Year History*. Oxford University Press.
- Kniesner, T. J., & Viscusi, K. W. (2019, July 29). The Value of a Statistical Life. *Oxford Research Encyclopedia of Economics and Finance*. <https://bit.ly/3Abta5T>
- Kunreuther, H., Michel-Kerjan, E., & Porter, B. (2003). Assessing, Managing, and Financing Extreme Events: Dealing with Terrorism. *National Bureau of Economic Research*, 2003, December, 1-35. <http://www.nber.org/papers/w10179>
- LaFree, G., Dugan, L., & Miller, E. (2015). *Putting Terrorism in Context: Lessons From the Global Terrorism Database*. Routledge.
- Lamb, P., & Robertson-Snape, F. (2017). *Historical Dictionary of International Relations*. Rowman & Littlefield.
- Laqueur, W., & Wall, C. (2018). *The Future of Terrorism: ISIS, Al-Qaeda, and the Alt-Right*. St. Martin's Press.
- Lawrence, B. (2005). *Messages to the World: The Statements of Osama Bin Laden*. Verso.
- Lewis, B. (1993). *Islam and the West*. Oxford University Press.
- Lewis, B. (2011). *Ισλάμ: Η Πολιτική γλώσσα*. (Σ. Παπαγεωργίου, Μετ.). Εκδόσεις Παπαζήση.

- McCollister, K. E., French, M. T., & Fang, H. (2010). The Cost of Crime to Society: New Crime-Specific Estimates for Policy and Program Evaluation. *Drug Alcohol Depend*, 108(1–2), 98–109.
<https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2009.12.002>
- Meyer, C. (1991). *Underground Voices: Insurgent Propaganda in El Salvador, Nicaragua, and Peru*. RAND.
- Migaux, P. (2007). Al Qaeda. In G. Chaliand & A. Blin (Eds.), *The history of terrorism: From Antiquity to Al Qaeda* (pp. 314-348). University of California Press.
- Mueller, J., & Stewart, M. G. (2011). *Terror, Security, and Money: Balancing the Risks, Benefits, and Costs of Homeland Security*. Oxford University Press.
- Mueller, J., & Stewart, M. G. (2016). *Chasing Ghosts: The Policing of Terrorism*. Oxford University Press.
- Mueller, J., & Stewart, M. G. (2021). Terrorism and Bathtubs: Comparing and Assessing the Risks. *Terrorism and Political Violence*, 33(1), 138–163.
<https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1530662>
- Mueller, J. (2006). *Overblown: How Politicians and the Terrorism Industry Inflate National Security Threats, and Why We Believe Them*. Free Press.
- Nacos, B., Bloch-Elkon, Y., & Shapiro, R. Y. (2011). *Selling Fear: Counterterrorism, the Media, and Public Opinion*. University of Chicago Press.
- Nacos, B. (2016). *Mass-Mediated Terrorism: Mainstream and Digital Media in Terrorism and Counterterrorism*. Rowman & Littlefield.

- Napoleoni, L. (2015). *Ο Ισλαμιστικός Φοίνικας: Το Ισλαμικό Κράτος και οι Γεωπολιτικές Ανακατατάξεις στη Μέση Ανατολή*. (Σ. Τριανταφύλλου, Μετ.). Εκδόσεις Πατάκη.
- National Center for Statistics and Analysis. (2020, December). *Overview of motor vehicle crashes in 2019*. (Traffic Safety Facts Research Note. Report No. DOT HS 813 060). National Highway Traffic Safety Administration.
- Nellis, A. M., & Savage, J. (2012). Does Watching the News Affect Fear of Terrorism? The Importance of Media Exposure on Terrorism Fear. *Crime and Delinquency*, 58(5), 748–768. <https://doi.org/10.1177/0011128712452961>
- Norris, P., Kern, M., & Just, M. (2003). Framing Terrorism. In P. Norris, M. Kern & M. Just (Eds.), *Framing Terrorism: The News Media, the Government and the Public* (pp.3-23). Routledge.
- Nowrasteh, A. (2018, May 25). *Counterterrorism Spending*. Cato Institute. <https://bit.ly/3svnPVe>
- Pew Research Center. (2009). *Mapping the Global Muslim Population: A Report on the Size and Distribution of the World's Muslim Population*.
- Pew Research Center. (2015a). *Religious Composition by Country, 2010-2050* [Data set].
- Pew Research Center. (2015b). *The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050*.
- Pew Research Center (2016). *15 Years After 9/11, a Sharp Partisan Divide on Ability of Terrorists to Strike U.S.*

- Pokalova, E. (2020). *Returning Islamist Foreign Fighters: Threats and Challenges to the West*. Palgrave Macmillan.
- Poushter, J., & Manevich, D. (2017). *Globally, People Point to ISIS and Climate Change as Leading Security Threats*. Pew Research Center.
- Poushter, J. (2017, May 24). *Majorities in Europe, North America worried about Islamic extremism*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/05/24/majorities-in-europe-north-america-worried-about-islamic-extremism/>
- Powell, K. A. (2011). Framing islam: An analysis of U.S. Media Coverage of Terrorism Since 9/11. *Communication Studies*, 62(1), 90–112. <https://doi.org/10.1080/10510974.2011.533599>
- Powell, K. A. (2018). Framing Islam/Creating Fear: An Analysis of U.S. Media Coverage of Terrorism from 2011–2016. *Religions*, 9(9)(257), 1–15.
- Pyszczynski, T., Solomon, S., & Greenberg, J. (2003). *In the Wake of 9/11: The Psychology of Terror*. American Psychological Association.
- Rahim Khan, F., Iqbal, Z., Gazzaz, O. B., & Ahrari, S. (2012). Global Media Image of Islam and Muslims and the Problematics of a Response Strategy. *Islamic Studies*, 51(1), 5–25.
- Rai, S. (2018). Orientalism. In G. W. Brown, I. McLean & A. McMillan (Eds.), *The Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations* (4th ed.). Oxford University Press.

- RAND Europe. (2018). The Cost of Non-Europe in the Fight against Terrorism. In W. van Ballegooij & P. Bakowski (Eds.), *The fight against terrorism: Cost of Non-Europe Report* (Annex 1). European Parliamentary Research Service.
- Rapoport, D. C. (2004). The Four Waves of Modern Terrorism. In A. Kurth Cronin & J. M. Ludes (Eds.), *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy* (pp. 46-73). Georgetown University Press.
- Reese, S. D., & Lewis, S. C. (2009). Framing the War on Terror: The Internalization of Policy in the US Press. *Journalism*, 10(6), 777–797.
<https://doi.org/10.1177/1464884909344480>
- Reese, S. D. (2007). The Framing Project: A Bridging Model for Media Research Revisited. *Journal of Communication*, 57(1), 148–154.
<https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00334.x>
- Reynie, D. (2019). *Islamist Terrorist Attacks in the World 1979-2019*. Fondation pour l'innovation politique.
- Reynie, D. (2021). *Islamist Terrorist Attacks in the World 1979-2021*. Fondation pour l'innovation politique.
- Richards, A. (2015). *Conceptualizing Terrorism*. Oxford University Press.
- Ritchie, H., Hasell, J., Appel, C., & Roser, M. (2022, October). *Terrorism*. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/terrorism>
- Robin, C. (2001). Primal Fear. *Theory & Event*, 5(4), 1-5.
- Robin, C. (2004). *Fear: The History of a Political Idea*. Oxford University Press.

- Robinson, L. A., Hammitt, J. K., Aldy, J. E., Krupnick, A., & Baxter, J. (2010). Valuing the Risk of Death from Terrorist Attacks. *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, 7(1), 1-25. <https://doi.org/10.2202/1547-7355.1626>
- Rorty, R. (2004). Post-Democracy: Richard Rorty on anti-terrorism and the national security state. *London Review of Books*, 26(7), 10–11.
- Rose, A., & Blomberg, S. B. (2010). Total Economic Consequences of Terrorist Attacks: Insights from 9/11. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 16(1), 1-11. <https://doi.org/10.2202/1554-8597.1189>
- Roy, O. (2017). *Η τζιχάντ και ο θάνατος*. (Κ. Ξενάκη, Μετ.). Πόλις.
- Ruthven, M., & Nanji, A. (2004). *Historical Atlas of Islam*. Harvard University Press.
- Sageman, M. (2008). *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century*. University of Pennsylvania Press.
- Sedgwick, M. (2015). Jihadism, Narrow and Wide: The Dangers of Loose Use of an Important Term. *Perspectives on Terrorism*, 9(2), 34–41.
- Simpson, D. (2019). *States of Terror: History, Theory, Literature*. The University of Chicago Press.
- Slone, M. (2000). Responses to Media Coverage of Terrorism. *Journal of Conflict Resolution*, 44(4), 508–522. <https://doi.org/10.1177/0022002700044004005>
- Spencer, R. (2018). *The History of Jihad: From Muhammad to ISIS*. Bombardier Books.

- START (National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism). (2021a). *Global Terrorism Database (GTD)* [Data set]. University of Maryland.
- START (National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism). (2021b). *Global Terrorism Database codebook: Methodology, inclusion criteria, and variables*. University of Maryland.
- Stearns, P. N. (2003). *Western Civilization In World History*. Routledge.
- Stern, J., & Berger, J. M. (2015). *ISIS: The State of Terror*. HarperCollins.
- Sunstein, C. (2003). Terrorism and Probability Neglect. *The Journal of Risk and Uncertainty*, 26(2), 121–136.
- Taylor, D. & Gautron, Y. (2015). Pre-modern terrorism: the cases of the Sicarii and the Assassins. In R.D. Law (Ed.), *The Routledge History of Terrorism* (pp.28-45). Routledge.
- Tsoukala, A. (2008). Defining the terrorist threat in the post-September 11 era. In D. Bigo & A. Tsoukala (Eds.), *Terror, Insecurity and Liberty: Illiberal Practices of Liberal Regimes After 9/11* (pp.49-99). Routledge.
- US Department of State (n.d.). *Members - The Global Coalition To Defeat ISIS*. Retrieved January 10, 2023, from <https://www.state.gov/the-global-coalition-to-defeat-isis-partners/>
- Waever, O. (2017). ‘The West’ versus Other Western ‘We’s’: A Discourse Analysis in Reverse. In G. Hellmann & B. Herborth (Eds.), *Uses of the West: Security and the Politics of Order* (pp.37-59). Cambridge University Press.

Weber, C. (2017). Transatlantic Policies towards China and Russia: Self-Conceptions and Contradictions of a Universalizing West. In G. Hellmann & B. Herborth (Eds.), *Uses of the West: Security and the Politics of Order* (pp.179-202). Cambridge University Press.

Weimann, G. (2015). *Terrorism in Cyberspace: The Next Generation*. Columbia University Press.

World Bank. (2023a). *GDP (current US\$)* [Data set].

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

World Bank. (2023b). *GDP per capita, PPP (current international \$)* [Data set].

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>

World Bank. (2023c). *Population, total* [Data set].

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

Wright, L. (2016). *The Terror Years: From Al-Qaeda to the Islamic State*. Knopf.

*

Αρέτοφ, Ν. (2014). Οριενταλισμός, οξιντενταλισμός και η εικόνα του Άλλου σε βαλκανικό πλαίσιο. Στο Α. Λυμπεράτος (Επιμ.), *Τα Βαλκάνια: Εκσυγχρονισμός, Ταυτότητες, Ιδέες*. (σ.247-258). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Βανδώρος, Σ. (2015). *Εισαγωγή στις Πολιτικές Ιδεολογίες*. ΣΕΑΒ.

Γιαννουλάτος, Α. (2006). *Ισλάμ: Θρησκευολογική επισκόπηση*. Ακρίτας.

Διαμαντίδης, Α. (2003). *Λεξικό των -ισμών: Από τον Αβανγκαρντισμό στον Ωφελιμισμό*. Εκδόσεις Γνώση.

Μπόση, Μ. (2018). *Οι όψεις της διεθνούς ασφάλειας*. Εκδόσεις Ποιότητα.

Νόμαν, Π. Ρ. (2016). *Οι Νέοι Τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το*

Επόμενο Κόμμα Τρομοκρατίας (Π. Δηράνη, Μετ.). Διάμετρος.

Χάντινγκτον, Σ. Π. (2001). *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της*

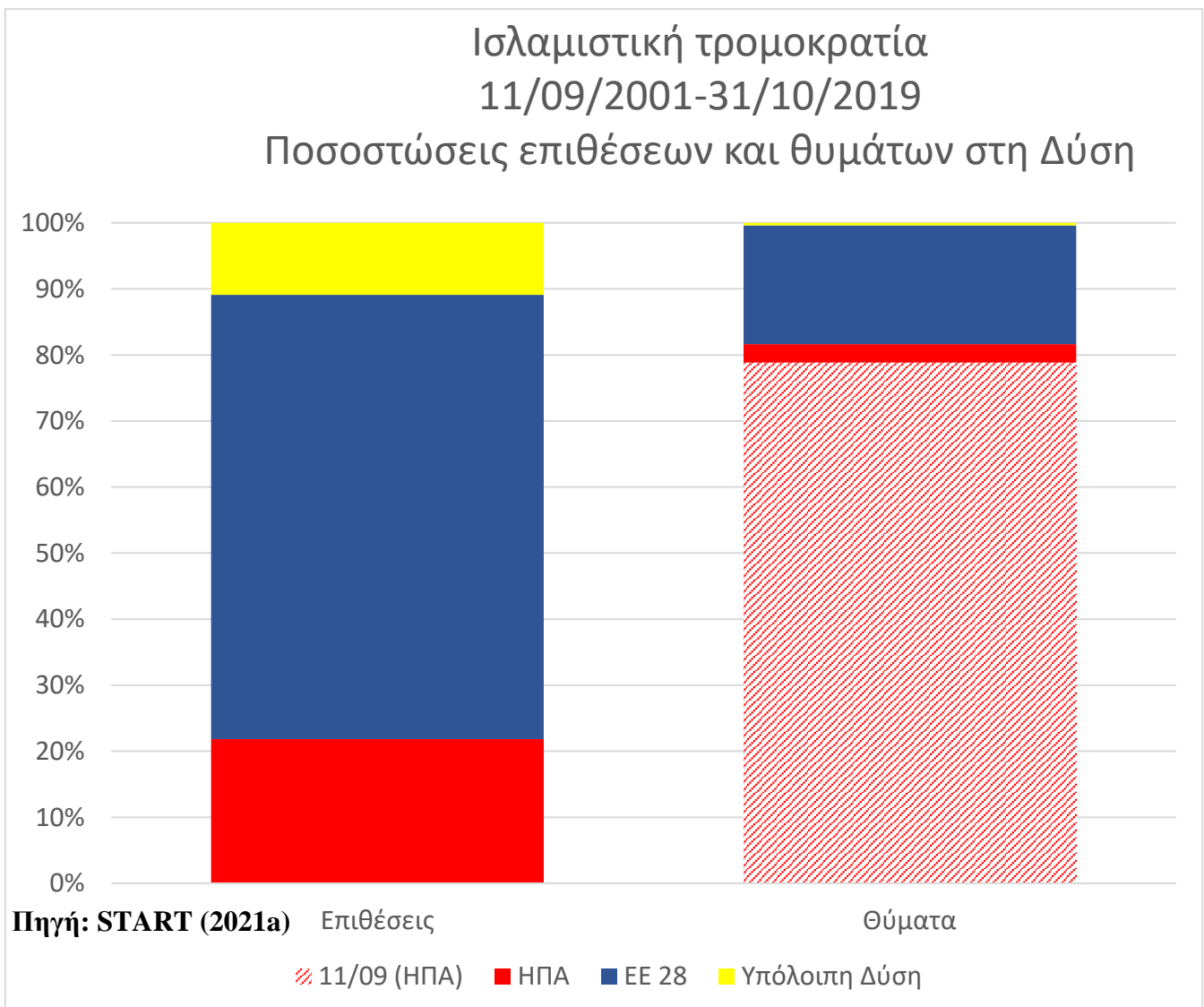
Παγκόσμιας Τάξης (Σ. Ριζοθανάση, Μετ.). Terzo Books.

Παράρτημα

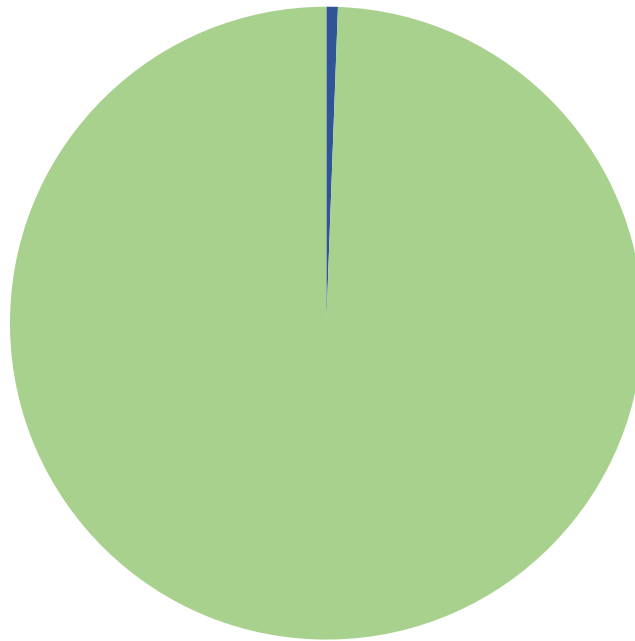
Κράτη / Ομάδες Κρατών	Θρησκείες - 2020	
	Χριστιανοί %	Μουσουλμάνοι %
Αυστρία	78.4	6.2
Βέλγιο	60.5	7.5
Βουλγαρία	81.0	14.2
Γαλλία	58.1	8.3
Γερμανία	66.0	6.9
Δανία	81.9	5.1
Ελλάδα	87.6	5.9
Εσθονία	39.3	< 1.0
Ην. Βασίλειο	59.1	6.1
Ιρλανδία	89.7	1.5
Ισπανία	75.2	3.3
Ιταλία	80.8	4.9
Κροατία	93.3	1.6
Κύπρος	72.3	25.0
Λετονία	54.3	< 1.0
Λιθουανία	89.9	< 1.0
Λουξεμβούργο	70.6	2.3
Μάλτα	97.0	< 1.0
Ολλανδία	47.3	6.9
Ουγγαρία	79.3	< 1.0
Πολωνία	92.5	< 1.0
Πορτογαλία	90.5	< 1.0
Ρουμανία	>99.0	< 1.0
Σλοβακία	83.6	< 1.0
Σλοβενία	77.2	3.9
Σουηδία	63.0	6.5
Τσεχία	20.9	< 1.0
Φινλανδία	77.7	1.3
ΕΕ	71,07	4,99
ΗΠΑ	75.5	1.1
Αυστραλία	61.7	3.0
Ελβετία	70.0	5.6
Καναδάς	66.4	2.8
Νορβηγία	81.7	4.9
Υπόλοιπη Δύση	66,32	5,20
Δύση	72,29%	3,45%
Κόσμος	31.1%	24.9%

Πηγή: Pew Research Center (2015a)

Ισλαμιστική Τρομοκρατία 1979 - 10/09/2001		
	Επιθέσεις	Θύματα
Κόσμος	38.984	7.492
Δύση	63	84
Δύση %	0,16	1,12
Ισλαμιστική Τρομοκρατία 11/09/2001 - 31/10/2019		
	Επιθέσεις	Θύματα
Κόσμος	29.851	161.051
Δύση	174	3.806
Δύση %	0,58	2,36
Πηγή: START (2021a)		

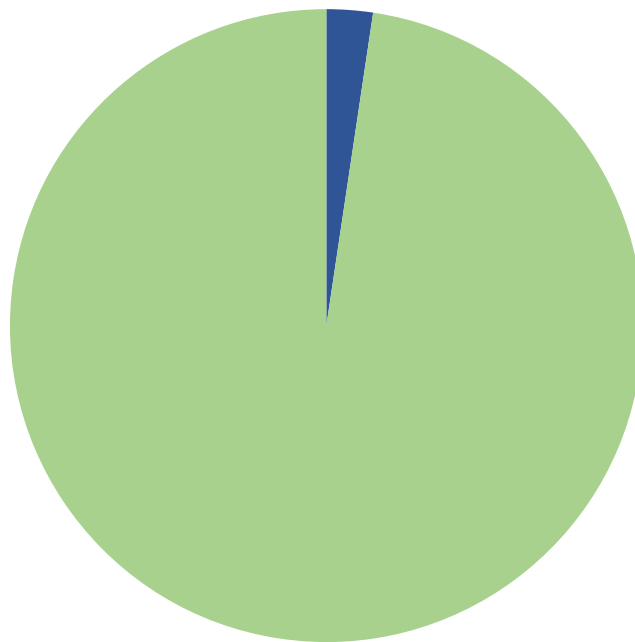
Ισλαμιστική τρομοκρατία – Επιθέσεις
11/09/2001-31/10/2019

■ Δύση ■ Υπόλοιπος κόσμος

Πηγή: START (2021a)

Ισλαμιστική τρομοκρατία – Θύματα
11/09/2001-31/10/2019

■ Δύση ■ Υπόλοιπος κόσμος

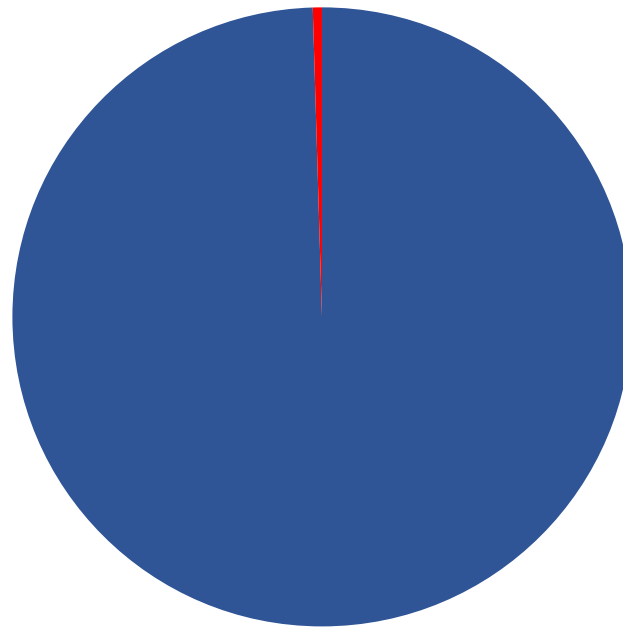
Πηγή: START (2021a)

Ετήσιο ρίσκο θανάτου από ισλαμιστική τρομοκρατία και άλλες αιτίες

Αιτία θανάτου	Περιοχή	Περίοδος	Σύνολο θυμάτων περιόδου		Θύματα ανά έτος	Ετήσιο ρίσκου θανάτου	Πληθυσμός εκατομμύρια 2019	
				Πηγή				Πηγή
Αυτοκινητικά ατυχήματα	ΗΠΑ	2019	36.096	National Center for Statistics and Analysis (2020)	36.096	1-9.095		
Ανθρωποκτονίες	ΗΠΑ	2019	16.425	Federal Bureau of Investigation (2019)	16.425	1-19.987	328,3	World Bank (2023c)
Αυτοκινητικά ατυχήματα	ΕΕ	2019	22.755	Eurostat (2022)	22.755	1-22.566		
Εργατικά ατυχήματα	ΗΠΑ	2014	4.821	Mueller & Stewart (2021, p.139)	4.821	1-66.000		
Ανθρωποκτονίες	ΕΕ	2008-2019	56,493	Eurostat (n.d.)	4,707	1-109.092		
Φυσικές καταστροφές	ΗΠΑ	1999-2008	6.294	Mueller & Stewart (2021, p.139)	630	1-480.000		
Πνιγμοί σε μπανιέρα	ΗΠΑ	2011	431	Mueller & Stewart (2021, p.139)	431	1-725.000		
Ισλαμιστική τρομοκρατία	Υπόλοιπος κόσμος (πλην Δύσης)	11/09/2001-31/10/2019	157.245	START (2021a)	8.663,3	1-787.402	6.821	World Bank (2023c)
Ισλαμιστική τρομοκρατία	Κόσμος	11/09/2001-31/10/2019	161.051	START (2021a)	8.872,9	1-872.319	7.740	World Bank (2023c)
Ατυχήματα με ελάφια	ΗΠΑ	2012	200	Mueller & Stewart (2021, p.139)	200	1-1.600.000		
Οικιακές συσκευές	ΗΠΑ	Ετήσιος μ.ό.	200	Mueller & Stewart (2021, p.139)	200	1-1.600.000		
Ισλαμιστική τρομοκρατία	ΗΠΑ	11/09/2001-31/10/2019	3107	START (2021a)	171,1	1-1.918.760	328,3	World Bank (2023c)
Ισλαμιστική τρομοκρατία	Δύση	11/09/2001-31/10/2019	3806	START (2021a)	209,6	1-4.382.156	918,5	World Bank (2023c)
Κεραυνός	ΗΠΑ	2006-2015	314	Mueller & Stewart (2021, p.139)	31	1-9.800.000		
Ισλαμιστική τρομοκρατία	ΕΕ	11/09/2001-31/10/2019	684	START (2021a)	37,6	1-13.656.914	513,5	Eurostat (2019)

Ισλαμιστική τρομοκρατία	Αυστραλία	11/09/2001-31/10/2019	10	START (2021a)	0,550	1-46.000.000	25,3	World Bank (2023c)
Ισλαμιστική τρομοκρατία	ΗΠΑ	12/09/2001-31/10/2019	106	START (2021a)	5,84	1-56.215.753	328,3	World Bank (2023c)
Ισλαμιστική τρομοκρατία	Υπόλοιπη Δύση	11/09/2001-31/10/2019	15	START (2021a)	0,8	1-95.875.000	76,7	World Bank (2023c)
Ισλαμιστική τρομοκρατία	Καναδάς	11/09/2001-31/10/2019	5	START (2021a)	0,275	1-136.727.272	37,6	World Bank (2023c)

Ισλαμιστική τρομοκρατία – Οικονομικό κόστος
11/09/2001-31/10/2019

Για πηγές και μέθοδο υπολογισμού, βλ. σ.25-26.

■ ΑΕΠ Δύσης 2019

■ Συνολικό κόστος επιθέσεων στη Δύση 11/09/2001-31/10/2019

Ισλαμιστική Τρομοκρατία

	Θύματα						Επιθέσεις					
	Περίοδος Α		Περίοδος Β		Συνολική Περίοδος		Περίοδος Α		Περίοδος Β		Συνολική Περίοδος	
		Μό/έτος		Μό/έτος		Μό/έτος		Μό/έτος		Μό/έτος		Μό/έτος
ΕΕ	268	20,9	416	77,8	684	37,6	30	2,3	87	16,2	117	6,4
ΗΠΑ	3020	235,8	87	16,2	3107	171,1[*5,84]	19	1,4	19	3,5	38	2
Υπόλοιπη Δύση	-	-	15	2,8	15	0,8	1	<0,1	18	3,3	19	1
Δύση	3288	256,7	518	96,9	3806	209,6	50	3,9	124	23,1	174	9,5
Κόσμος	60541	4727	100510	18803,7	161051	8872,9	12368	365,8	17483	3270	29851	1644

Συνολική Περίοδος: 11/09/2001 - 31/10/2019

Περίοδος Α: «Κυριαρχία al-Qaeda» 11/09/2001 - 28/06/2014

Περίοδος Β: «Κυριαρχία ISIS» 29/06/2014 - 31/10/2019

*** Θύματα/έτος με την εξαίρεση των θυμάτων της 11/09**

Πηγή: START (2021a)

Πίνακας ονομάτων				
Επώνυμο, Όνομα	Γέννηση-Θάνατος	Εθνικότητα	Ιδιότητα & Δράση	Πηγές
Adnani, Abu Mohammad al	1977-2016	Σύριος	Τζιχαντιστής, εκπρόσωπος του ISIS. Σκοτώθηκε από αμερικανικό βομβαρδισμό στη Συρία.	Νόιμαν, 2016, σ.262
Baghdadi, Abu Bakr al	1971-2019	Ιρακινός	Τζιχαντιστής, αρχηγός του ISIS από το 2011, Χαλίφης από το 2014. Εξουδετερώθηκε από τους Αμερικάνους.	Νόιμαν, 2016, σ.264
Bin Laden, Osama	1957-2011	Σαουδάραβας	Τζιχαντιστής, ιδρυτής & αρχηγός της al-Qaeda. Εξουδετερώθηκε από τους Αμερικάνους.	Νόιμαν, 2016, σ.264
Bush, George Walker	1946-	Αμερικανός	43 ^{ος} Πρόεδρος των ΗΠΑ, από το 2001 έως το 2009. Πρόεδρος κατά την 11/09. Ηγήθηκε του παγκόσμιου «War on Terror» & ξεκίνησε τον πόλεμο στο Ιράκ το 2003.	Duignan, 2022
Zawahiri, Ayman al	1951-2022	Αιγύπτιος	Τζιχαντιστής, γιατρός. Αρχηγός της οργάνωσης al-Jihad, υπαρχηγός al-Qaeda από το 1990 & αρχηγός από το 2011. Εξουδετερώθηκε από τους Αμερικάνους.	Νόιμαν, 2016, σ.263, Baker et al., 2022

Κόστος Ισλαμιστικής Τρομοκρατίας περίοδος 11/09/2001 – 31/10/2019

	Αριθμός Θυμάτων	Αριθμός τραυματιών	Κόστος εκατομμύρια \$
ΗΠΑ 11/09	3.001	16.493	155.000
ΗΠΑ κόστος βάσει θυμάτων	106	-	1.630
ΗΠΑ συνολικό κόστος	3.107	-	156.632,4
Ισπανία 11/03/2004 Μαδρίτη	191	1.800	5.000
ΗΒ 07/07/2005 Λονδίνο	56	784	5.000
Γαλλία 13/11/2015 Παρίσι	137	413	42.449,568
Γαλλία 14/07/2016 Νίκαια	87	458	
Γαλλία διάφορες επιθέσεις 2014-2015	30	-	
Βέλγιο 22/03/2016	35	4	8.905,456
Βέλγιο διάφορες επιθέσεις 2014-2016	7	-	
ΕΕ κόστος βάσει θυμάτων	141	-	1.550
ΕΕ συνολικό κόστος	684	-	62.900
Αυστραλία κόστος βάσει θυμάτων	10	-	122,7
Καναδάς κόστος βάσει θυμάτων	5	-	59,7
Υπόλοιπη Δύση συνολικό κόστος	15	-	182,49
Δύση	3806	-	209.720

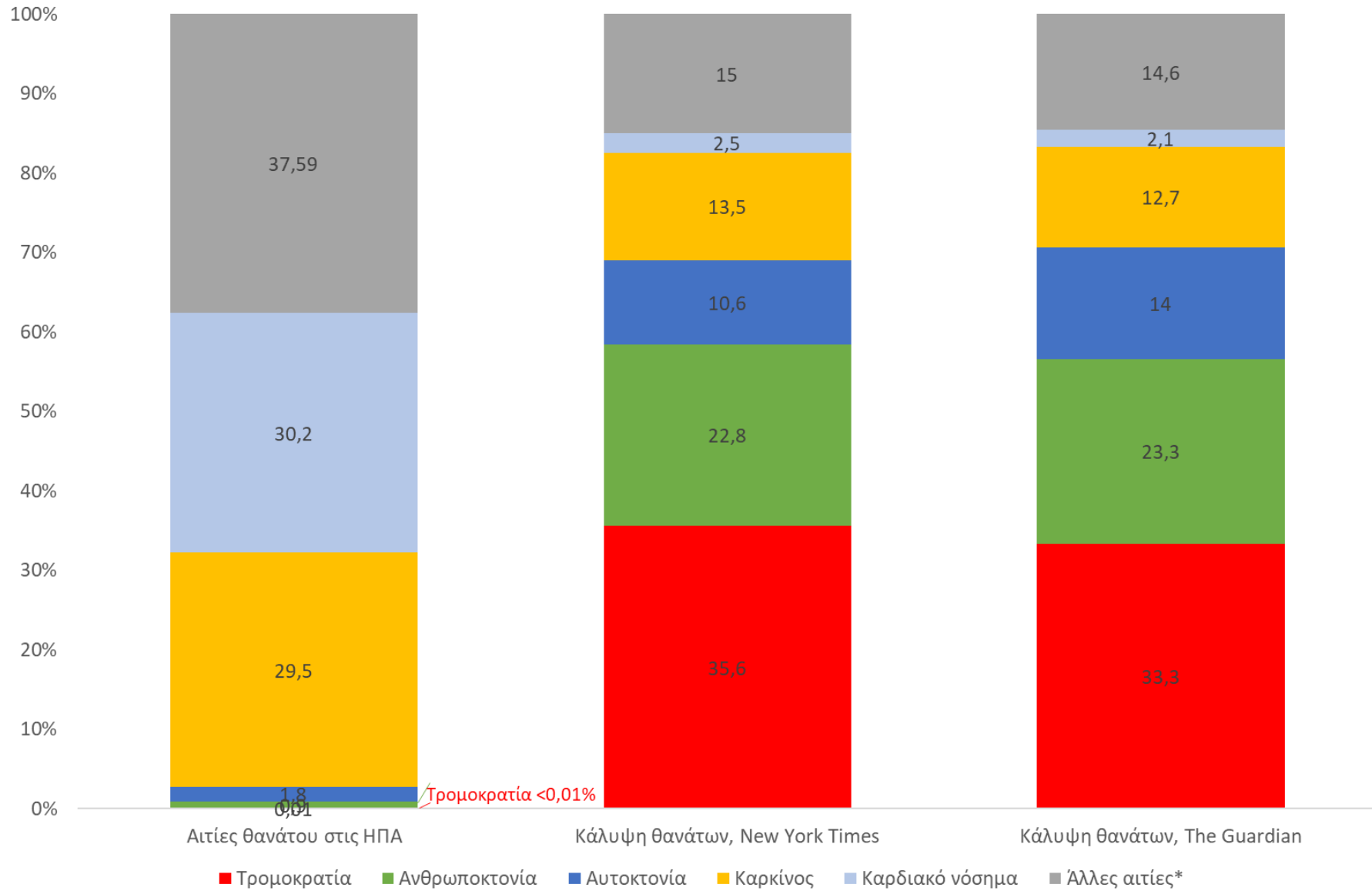
Πηγές

Για αριθμούς θυμάτων και τραυματιών: START (2021a)

Για υπολογισμό κόστους βάσει θυμάτων: VSL με χρήση προσαρμογέα GDP (βλ. σ.22-23), για GDP per capita in PPP World Bank (2023b).

Για υπολογισμό κόστους μεγάλων επιθέσεων: βλ. κεφ.2.2. σ.23-25.

IX

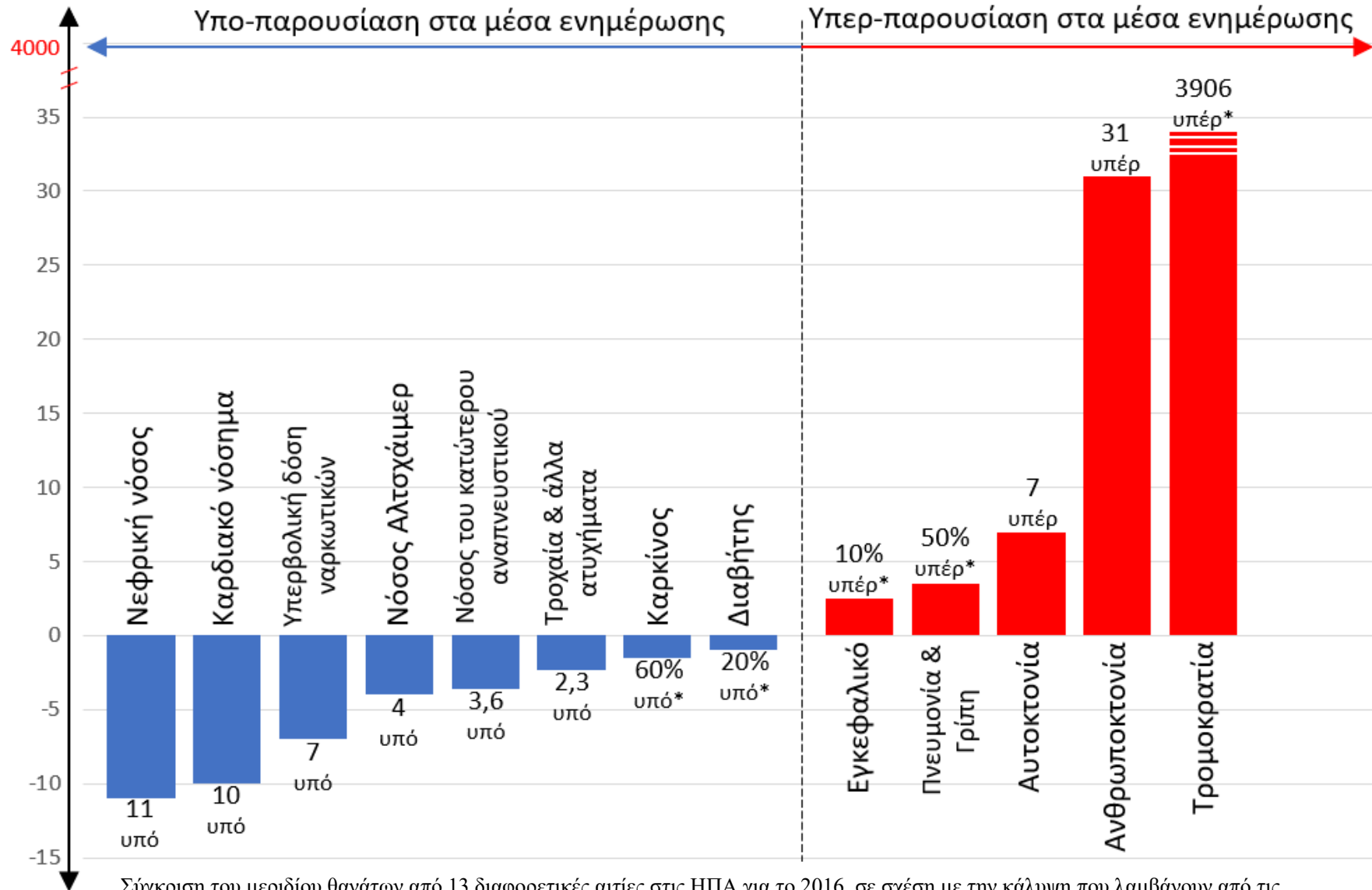

Σύγκριση αιτίων θανάτου στις ΗΠΑ, για το έτος 2016, με τις αναφορές σε αιτίες θανάτου στις εφημερίδες The Guardian και New York Times, την ίδια περίοδο.

*Διάφορες ασθένειες και μη βίαιοι θάνατοι

Πηγή: Ritchie et al. (2022)

Πώς τα μέσα ενημέρωσης παρουσιάζουν τις αιτίες θανάτου

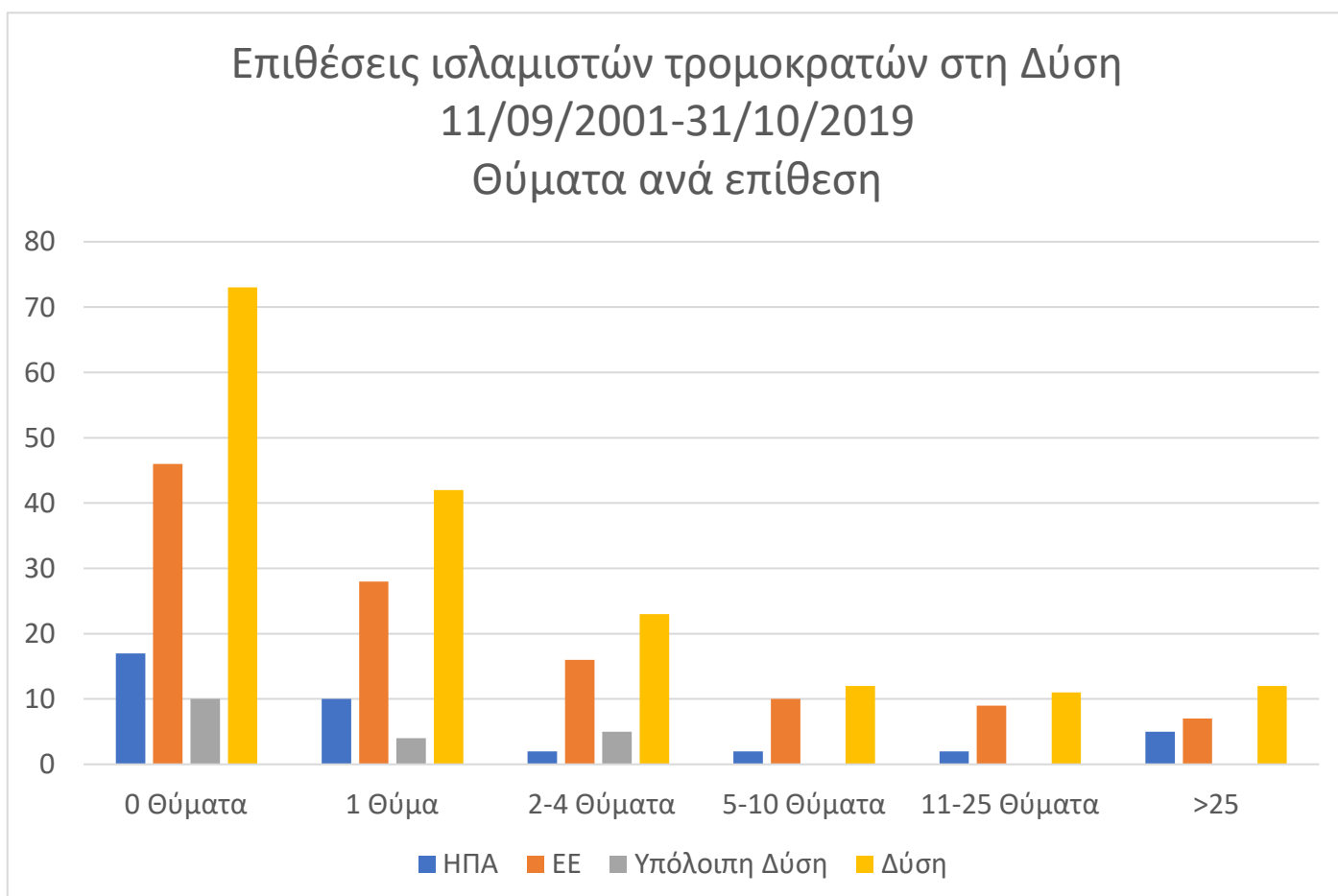

Σύγκριση του μεριδίου θανάτων από 13 διαφορετικές αιτίες στις ΗΠΑ για το 2016, σε σχέση με την κάλυψη που λαμβάνουν από τις εφημερίδες The Guardian και New York Times, την ίδια περίοδο.

*Οι συγκεκριμένες μπάρες δεν ακολουθούν με απόλυτη ακρίβεια την κλίμακα απεικόνισης.

Πηγή: Ritchie et al. (2022)

11/09/2001 - 31/10/2019			
7 μεγαλύτερες επιθέσεις* ισλαμιστών τρομοκρατών στη Δύση			
Ημερομηνία	Μέρος	Αριθμός θυμάτων	Τρομοκρατική οργάνωση
11/09/2001	ΗΠΑ	3001	Al-Qaeda
11/03/2004	ΕΕ, Ισπανία, Μαδρίτη	191	Al-Qaeda
13/11/2015	ΕΕ, Γαλλία, Παρίσι	137	ISIS
14/07/2016	ΕΕ, Γαλλία, Νίκαια	87	ISIS**
07/07/2005	ΕΕ, ΗΒ, Λονδίνο	56	Al-Qaeda
12/06/2016	ΗΠΑ, Ορλάντο	50	ISIS**
22/03/2016	ΕΕ, Βέλγιο	35	ISIS
ΗΠΑ		3.051	
ΕΕ		506	
Σύνολο		3557	
93,46% των θυμάτων της Δύσης			
Πηγές: START (2021a), Klausen (2021) *Συνδυασμένες και μεμονωμένες. **Οι επιθέσεις καταχωρούνται στη GTD (START, 2021a) ως Jihadi-inspired extremists, ενώ η Klausen (2021, pp.330, 430) τις αποδίδει στο ISIS, που ανέλαβε και την ευθύνη τους. Υιοθετείται η άποψη της δεύτερης.			

Τακτικά Ευρωβαρόμετρα 2003-2019
Ποσοστό Ευρωπαίων που θεωρεί την τρομοκρατία ως ένα από τα 2 σημαντικότερα ζητήματα

Ημερομηνία	Αριθμός Ευρωβαρόμετρου	Περίοδος	Για τη χώρα τους*				Για την ΕΕ**	
			EU15	EU25	EU27	EU28	EU27	EU28
			%	%	%	%	%	%
2003	59	Spring	19					
2003	60	Autumn	12					
2004	61	Spring		13				
2004	62	Autumn		16				
2005	63	Spring		10				
2005	64	Autumn		14				
2006	65	Spring		10				
2006	66	Autumn		15				
2007	67	Spring			12			
2007	68	Autumn			10			
2008	69	Spring			7			
2008	70	Autumn			5			
2009	71	Spring			5			
2009	72	Autumn			4			
2010	73	Spring			4			
2010	74	Autumn			7		15	
2011	75	Spring			6		13	
2011	76	Autumn			4		7	
2012	77	Spring			2		5	
2012	78	Autumn			2		4	
2013	79	Spring			3		7	
2013	80	Autumn				2		6
2014	81	Spring				2		6
2014	82	Autumn				6		11
2015	83	Spring				7		17
2015	84	Autumn				11		25
2016	85	Spring				16		39
2016	86	Autumn				14		32
2017	87	Spring				19		44

2017	88	Autumn				16		38
2018	89	Spring				10		29
2018	90	Autumn				8		20
2019	91	Spring				6		18
2019	92	Autumn				5		15

***What do you think are the two most important issues facing (OUR COUNTRY) at the moment?**

****What do you think are the two most important issues facing the European Union at the moment?**

Και στα δύο ερωτήματα, ανά χώρα και για την ΕΕ συνολικά, δίδοταν στον ερωτώμενο μία λίστα από προβλήματα, προκειμένου να επιλέξει τα δύο σημαντικότερα. Η λίστα δεν ήταν σταθερή σε όλα τα Ευρωβαρόμετρα, ούτε ως προς τα ζητήματα που περιελάμβανε, ούτε ως προς τον αριθμό τους. Ενδεικτικά ζητήματα που περιελάμβανε η λίστα, πέραν της τρομοκρατίας: Εγκληματικότητα, οικονομική κατάσταση, φορολογία, ανεργία, μετανάστευση, εκπαιδευτικό σύστημα